ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо організації самостійної роботи та підготовки до практичних занять для здобувачів вищої освіти зі спеціальності «Економіка» денної та заочної форми навчання

Кропивницький - 2025

Соціально-економічний та людський розвиток: метод. реком. щодо організ. самост. роб. та підгот. до практ. занять для здобув. вищої освіти зі спеціальності «**Економіка**» денної та заоч. форми навч. / [уклад. М. В. Семикіна]; Центральноукраїн. нац. техн. ун-т. Кропивницький : ЦНТУ, 2025. – 56 с.

Укладач:
д.е.н., проф. **Семикіна М.В**.

Рецензенти:

Бугаєва М.В., к.е.н., доцент кафедри економіки, підприємництва та готельно-ресторанної справи Центральноукраїнського національного технічного університету;

Нісфоян С.С., к.е.н., доцент кафедри економіки, підприємництва та готельно-ресторанної справи Центральноукраїнського національного технічного університету.

Схвалено на засіданні кафедри економіки, підприємництва та готельно-ресторанної справи ЦНТУ. Протокол від «28» березня 2025 року № 14.

© Семикіна М.В. 2025
© ЦНТУ, 2025

ЗМІСТ

Вступ 4
1. Опис навчальної дисципліни 5
2. Мета та завдання навчальної дисципліни 8
3. Тематика семінарських занять 10
4. Індивідуальні завдання дослідницького змісту 11
5. Практичні кейси для семінарських занять і приклади розв'язання 16
6. Проблемні питання для дискусії (для самопідготовки до практичних занять) 25
7. Тестові завдання для самоконтролю знань 28
Модуль 1 28
Модуль 2 31
Модуль 3 34
Модуль 4 36
Підсумкове тестове завдання 39
8. Перелік питань до підсумкового контролю знань 49
9. Критерії та засоби оцінювання 51
10. Рекомендовані джерела інформації: 53

Вступ

Навчальна дисципліна «Соціально-економічний та людський розвиток» відіграє ключову роль у підготовці висококваліфікованих фахівців зі спеціальності 051 «Економіка». Вивчення дисципліни закладає фундамент для стратегічного мислення, системного бачення соціально-економічних процесів, формує розуміння складних взаємозв'язків між економічним зростанням, соціальною справедливістю та якістю життя, що є особливо актуальним в умовах сучасних глобальних викликів. Знання, отримані в процесі вивчення цієї дисципліни, озброюють майбутніх магістрів здатністю критично оцінювати моделі розвитку, аналізувати соціально-економічні показники, розуміти причини нерівності та розробляти обґрунтовані стратегії для сталого розвитку. Це, у свою чергу, сприяє формуванню фахівців, здатних приймати обґрунтовані, соціально відповідальні та довгострокові рішення.

Ці методичні рекомендації розроблено для надання здобувачам вищої освіти зі спеціальності 051 «Економіка» денної та заочної форми навчання необхідної підтримки у самостійному опрацюванні навчального матеріалу та якісній підготовці до практичних і семінарських занять. Вони допоможуть у поглибленні теоретичних знань, розвитку практичних навичок аналітичної та дослідницької діяльності та успішному застосуванні отриманих знань у майбутній професійній діяльності.

Самостійна робота здобувача вищої освіти спрямована на формування практичних навичок роботи з навчальною та науковою літературою з метою критичного осмислення здобутих знань та поглибленого вивчення актуальних проблем у сфері соціально-економічного та людського розвитку за допомогою методів сучасних наукових досліджень. Така робота здобувача передбачає:

– вивчення лекційного матеріалу, рекомендованої літератури, електронних освітніх ресурсів за темами дисципліни;

– підготовку до практичних (семінарських) занять, до участі в дискусіях;

– підготовку наукових повідомлень, висновків на основі розгляду практичних кейсів, виконання індивідуальних завдань дослідницького змісту;

– розробку презентацій для участі в дискусіях, наукових семінарах;

– підготовку до контрольних заходів (модульного та підсумкового тестування);

– систематизацію та повторення навчального матеріалу;

– самостійне поглиблене вивчення окремих тем і питань.

Методичні рекомендації мають слугувати помічником у вивченні курсу, допомагаючи здобувачу:

– структурувати самостійну роботу та ефективно розподіляти час;

– якісно підготуватися до практичних занять, дискусій та аналізу кейсів;

– успішно пройти етапи поточного та підсумкового контролю знань.

Завдяки цим методичним рекомендаціям здобувачі зможуть системно опрацювати теоретичний матеріал, проаналізувати практичні кейси за темами практичних занять, взяти участь у дискусіях, в інтерактивних заняттях, що сприятиме: глибокому розумінню глобальних і національних трендів; розвитку критичного підходу до оцінки соціально-економічних явищ та політики; удосконаленню навичок командної роботи та відповідального ставлення до наукової інформації. Окрім того, структура рекомендацій полегшує навігацію та пошук необхідних матеріалів: планів лекцій та семінарів, індивідуальних завдань дослідницького змісту для самостійної роботи, практичних кейсів та прикладів розв'язання, питань для дискусій, тестових завдань, списку рекомендованих джерел.

Сподіваємося, що запропоновані методичні матеріали сприятимуть ефективному навчанню та професійному становленню здобувачів як висококваліфікованих економістів, здатних мислити глобально, діяти відповідально, на користь сталого розвитку.

1. Опис навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Соціально-економічний та людський розвиток» спрямована на формування у майбутніх фахівців з економіки сучасного світогляду та аналітичних компетенцій для розробки стратегій, що забезпечують сталий та соціально відповідальний розвиток суспільства.

Загальна характеристика та програма дисципліни наведена у таблицях 1 і 2.

Таблиця 1

Опис навчальної дисципліни «Соціально-економічний та людський розвиток»

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма навчання</td><td>заочна форма навчання</td></tr>
<tr><td>Кількість кредитів ЄКТС – 5</td><td>Галузь знань
05 «Соціальні і поведінкові науки»
(шифр і назва)</td><td colspan="2">Цикл фахової підготовки</td></tr>
<tr><td rowspan="6">Загальна кількість годин – 150</td><td rowspan="6">Спеціальність:
051 «Економіка» (шифр і назва)
Освітні програми:
«Економіка підприємства»,
«Економіка агробізнесу та ринок землі»</td><td colspan="2">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>5-й</td><td>5-й</td></tr>
<tr><td colspan="2">Семестр:</td></tr>
<tr><td>1-й</td><td>1-й</td></tr>
<tr><td colspan="2">Лекції</td></tr>
<tr><td>32 год.</td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="8">Тижневих годин навчання:
аудиторних – 3
самостійної роботи студента – 7</td><td rowspan="8">Освітній рівень:
магістр</td><td colspan="2">Практичні</td></tr>
<tr><td>16 год.</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>102 год.</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю</td></tr>
<tr><td>екзамен</td><td>екзамен</td></tr>
</table>

Таблиця 2

Програма навчальної дисципліни «Соціально-економічний та людський розвиток»

№п/п	Назва теми	Кількість годин (л/п/с)	Завдання
***ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.* Основи знань про соціально-економічний та людський розвиток**			
1	**Лекція 1: Поняття та сутність соціально-економічного розвитку.** 1. Наукові уявлення про соціально-економічний розвиток та його сутність. 2. Основні показники соціально-економічного розвитку. **3.** Основні фактори, що впливають на соціально-економічний розвиток.	**2/-/6**	Підготовка презентацій для виступів. Підготовка до дискусій. Рекомендовані джерела: [1; 8-9; 22]
2	**Лекція 2: Людський розвиток як ключова компонента соціально-економічного розвитку.** 1. Концепція людського розвитку. 2. Основні індикатори людського розвитку 3. Зв'язок між соціально-економічним і людським розвитком	**2/-/6**	Підготовка презентацій для виступів. Підготовка до дискусій. Рекомендовані джерела: [3-5; 8-9; 11; 12; 14; 16; 17; 22]
3	**Лекція 3: Історичні етапи та моделі соціально-економічного та людського розвитку.** 1. Характеристика основних етапів, який пройшов соціально-економічний та людський розвиток. 2. Моделі соціально-економічного розвитку в світі, їх характеристика. 3. Нові виклики, що стоять перед сучасним людським розвитком в світі.	**2/2/6**	Підготовка до дискусій. Підготовка презентацій для виступів. Розв'язання практичних кейсів. Рекомендовані джерела: [1; 8; 9; 19; 22] **Підготовка до тестування за модулем 1.**
***ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.* Теорії і концепції соціально-економічного та людського розвитку**			
4	**Лекція 4: Класичні теорії економічного розвитку.** 1. Роль класичних теорій у розумінні закономірностей соціально-економічного та людського розвитку (теорії Адама Сміта, Карла Маркса, Джона Мейнарда Кейнса). 2. Внесок авторів класичних теорій у розуміння економічного розвитку 3. Актуальність класичних теорій в сучасному світі.	**2/2/6**	Підготовка до дискусій. Підготовка презентацій для виступів. Рекомендовані джерела: [1; 8-9; 19; 22]
5	**Лекція 5: Теорії модернізації та залежності.** 1. Основні положення теорій модернізації про соціально-економічний та людський розвиток. 2. Теорії залежності: причини нерівності між країнами в соціально-економічному розвиткові. **3.** Критика теорій модернізації і залежності з позицій сьогодення.	**2/-/6**	Підготовка до дискусій. Підготовка презентацій для виступів. Рекомендовані джерела: [1; 8-9; 22]
6	**Лекція 6: Теорії людського розвитку.** 1. Концепція Амартья Сена. 2. Основні складові людського розвитку. 3. Роль держави у забезпеченні людського розвитку.	**2/-/6**	Підготовка до дискусій. Підготовка презентацій для виступів. Розв'язання практичних кейсів. [3-5; 8-9; 11; 12; 14; 16; 17; 22]
***ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3.* Сучасні тенденції та виклики соціально-економічного розвитку**			
7	**Лекція 7: Глобалізація та її вплив на соціально-економічний та людський розвиток** 1. Сутність глобалізації. 2. Позитивні та негативні наслідки глобалізації для розвитку людства. 3. Глобалізація та нерівність.	2/2/6	Підготовка до дискусій. Підготовка презентацій для виступів. Рекомендовані джерела: [10; 48; 49; 50].

8	**Лекція 8: Сталий розвиток та його цілі** 1. Сутність сталого розвитку світу. 2. Цілі сталого розвитку, визначені ООН. 3. Роль інновацій і нових технологій у сталому розвитку.	2/2/6	Підготовка до дискусій. Підготовка презентацій для виступів. Розв'язання практичних кейсів. Рекомендовані джерела: [1; 5;6; 7; 9; 10;18; 19; 22-24]
9	**Лекція 9: Соціальна справедливість та нерівність** 1. Поняття соціальної справедливості . 2. Причини соціальної нерівності. **3.** Стратегії подолання нерівності.	**2/-/6**	Підготовка до дискусій. Підготовка презентацій для виступів. Рекомендовані джерела: [2; 6; 12; 18; 21].
10	**Лекція 10: Роль держави в соціально-економічному розвитку** 1. Функції держави в ринковій економіці. 2. Державна політика в сфері соціально-економічного розвитку. 3. Роль громадянського суспільства в розвитку.	**2/-/6**	Підготовка до дискусій. Підготовка презентацій для виступів. Розв'язання практичних кейсів. Рекомендовані джерела: [1; 4; 6; 14; 15; 16].
11	**Лекція 11: Соціально-економічний розвиток України** 1. Історичний огляд соціально-економічного розвитку України. 2. Сучасні виклики та перспективи. 3. Порівняння соціально-економічного розвитку України з іншими країнами.	**2/2/6**	Підготовка до дискусій. Підготовка презентацій для виступів. Розв'язання практичних кейсів. Рекомендовані джерела: [1; 4; 6; 14; 15; 16; 22-24].
12	**Лекція 12: Здоров'я і тривалість життя в контексті людського розвитку** 1. Здоров'я і довголіття як передумови і результат якісного людського розвитку. 2. Роль системи охорони здоров'я у формуванні здоров'я населення 3. Проблеми сучасного способу життя, що впливають на погіршення здоров'я населення	**2/2/6**	Підготовка до дискусій. Підготовка презентацій для виступів. Розв'язання практичних кейсів. Рекомендовані джерела: [1; 4; 6; 8; 11;14; 18; 19].
13	**Лекція 13: Роль освіти в соціально-економічному розвитку** 1. Освіта як інвестиція в людський капітал. 2. Якість освіти та її вплив на економічний розвиток. 3. Проблеми освіти в сучасному світі.	**2/-/6**	Підготовка до дискусій. Підготовка презентацій для виступів. Розв'язання практичних кейсів. Рекомендовані джерела: [1; 4; 6; 8; 11;14; 18; 19]. **Підготовка до тестування за модулем 3.**
***ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4.* Аналіз стану та розробка сценаріїв, стратегій соціально-економічного та людського розвитку**			
14	**Лекція 14. Основи моделювання та прогнозування соціально-економічного та людського розвитку** 1. Сучасні методи та моделі прогнозування соціально-економічних процесів. 2. Розробка сценаріїв розвитку соціально-економічних систем в умовах невизначеності. **3.** Імплементація результатів моделювання та прогнозування у процеси прийняття управлінських рішень	**2/-/8**	Підготовка до дискусій. Підготовка презентацій для виступів. Розв'язання практичних кейсів. Рекомендовані джерела: [13; 14; 18; 20; 23; 45-50].
15	**Лекція 15. Управління проєктами соціально-економічного розвитку** 1. Життєвий цикл проєкту соціально-економічного розвитку: від ідеї до реалізації. 2. Методи формування ефективних проєктів у соціально-економічній сфері. **3.** Лідерство, командна робота та комунікації в проєктній діяльності	**2/2/8**	Підготовка до дискусій. Підготовка презентацій для виступів. Розв'язання практичних кейсів. Рекомендовані джерела: [1; 4; 6; 8; 11;14; 18; 19]. **Підготовка до тестування за модулем 4.**

16	**Лекція 16. Стратегії та інновації у людському розвитку** 1. Формування та реалізація стратегій людського розвитку на макро- та мікрорівнях. 2. Роль інновацій та креативності у стимулюванні людського розвитку. **3.** Аналіз стану та тенденцій людського розвитку для формування обґрунтованих рішень.	**2/2/8**	Підготовка до дискусій. Підготовка презентацій для виступів. Розв'язання практичних кейсів. Рекомендовані джерела: [1; 5; 7; 8; 9; 11; 12; 13; 16; 18; 20; 23; 25; 26; 45-50] **Підготовка до підсумкового тестування**
	Разом	**32/16/102**	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення навчальної дисципліни «Соціально-економічний та людський розвиток» – це формування у здобувачів вищої освіти системного розуміння закономірностей, рушійних сил та викликів соціально-економічного та людського розвитку на глобальному, національному та локальному рівнях, а також розвиток аналітичних, дослідницьких та проєктних навичок для ефективного вирішення складних економічних і соціальних завдань в умовах динамічних змін та невизначеності.

Завдання дисципліни:

– опанування теоретичних основ соціально-економічного та людського розвитку, включаючи сучасні концепції, моделі та індикатори;

– аналіз ключових трендів та викликів сучасного соціально-економічного та людського розвитку на різних рівнях (глобальному, національному, регіональному);

– розвиток здатності до абстрактного мислення, аналізу та синтезу для критичної оцінки стану та тенденцій розвитку економічних і соціальних систем;

– формування компетентностей у розробці сценаріїв і стратегій розвитку соціально-економічних систем з урахуванням невизначеності;

– сприяння формуванню здатності генерувати нові ідеї (креативність) для розв'язання складних економічних та соціальних проблем;

– розвиток навичок ефективної комунікації, мотивації та командної роботи у процесі аналізу проблем соціально-економічного та людського розвитку;

– підготовка до прийняття обґрунтованих та ефективних управлінських рішень з питань розвитку соціально-економічних систем та управління суб'єктами економічної діяльності з позицій забезпечення якісного людського розвитку.

Тематика лекцій та семінарських (практичних) занять з дисципліни «Соціально-економічний та людський розвиток» спрямована на формування інтегральних, загальних (ЗК) і спеціальних компетентностей (СК), а також на досягнення програмних результатів навчання (ПРН), визначених освітньо-професійною програмою спеціальності 051 «Економіка». Вивчення цієї дисципліни орієнтоване на розвиток таких компетентностей:

Інтегральна компетентність

ІК. Здатність визначати, аналізувати та розв'язувати складні економічні задачі і проблеми, приймати відповідні аналітичні та управлінські рішення у сфері економіки, у тому числі підприємств або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій в умовах невизначеності умов та вимог.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
ЗК2.Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
ЗК3.Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.
ЗК4.Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).
ЗК5. Здатність працювати в команді
ЗК8.Здатність проводити дослідження на відповідному рівні

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)

СК4. Здатність використовувати сучасні інформаційні технології, методи та прийоми дослідження економічних та соціальних процесів, адекватні встановленим потребам дослідження
СК5. Здатність визначати ключові тренди соціально-економічного та людського розвитку.
СК9.Здатність застосовувати науковий підхід до формування та виконання ефективних проєктів у соціально-економічній сфері.
СК10.Здатність до розробки сценаріїв і стратегій розвитку соціально-економічних систем.

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН 2. Розробляти, обґрунтовувати і приймати ефективні рішення з питань розвитку соціально-економічних систем та управління суб'єктами економічної діяльності.
ПРН 4. Розробляти соціально-економічні проєкти та систему комплексних дій щодо їх реалізації з урахуванням їх цілей, очікуваних соціально-економічних наслідків, ризиків, законодавчих, ресурсних та інших обмежень.
ПРН 11. Визначати та критично оцінювати стан та тенденції соціально-економічного розвитку, формувати та аналізувати моделі економічних систем та процесів**.**
ПРН 14. Розробляти сценарії і стратегії розвитку соціально-економічних систем.

3. Тематика семінарських занять

Семінарські (практичні) заняття є ключовою ланкою в опануванні дисципліни «Соціально-економічний та людський розвиток», оскільки саме на них теоретичні знання перевіряються на практиці та відточуються навички аналізу, критичного мислення й аргументації.

Відповідно, якісна підготовка до кожного заняття є обов'язковою. Вона не лише поглиблює розуміння матеріалу, а й формує професійну самостійність, необхідну для успішної кар'єри економіста. У таблиці 3 наведено перелік тем семінарських (практичних) занять, їх план, рекомендовані джерела інформації.

Таблиця 3

Семінарські заняття: теми, план, рекомендовані джерела

№ з/п	Назва теми семінарського (практичного) заняття, рекомендовані джерела	Кількість годин	
		денна	заочна
1	**Семінар 1. Людський розвиток: сучасні аспекти** 1. Ключові показники людського розвитку та їх інтерпретація в контексті різних країн. 2. Актуальні виклики людського розвитку в Україні. 3. Особиста роль та суспільні ініціативи у сприянні людському розвитку. Рекомендовані джерела: [3-5; 8-9; 11; 12; 14; 16; 17; 22]	2	2
2	**Семінар 2. Концепції сталого розвитку в дії** 1. Сутність сталого розвитку та його значення для майбутнього. 2. Пріоритетні Цілі сталого розвитку ООН для України. 3. Застосування принципів сталого розвитку в різних сферах діяльності. Рекомендовані джерела: [1; 5;6; 7; 9; 10;18; 19; 22-24]	2	2
3	**Семінар 3. Інновації як каталізатор розвитку** 1. Визначення інновації та її роль у розвитку економіки та суспільства. 2. Сфери в Україні, які потребують інноваційних рішень. 3. Генерація креативних ідей для покращення соціально-економічного розвитку регіонів. Рекомендовані джерела: [1; 12; 13; 18; 20; 25; 26]	2	
4	**Семінар 4. Взаємодія держави та громадянського суспільства у розвитку** 1. Функції держави у забезпеченні соціально-економічного та людського розвитку. 2. Вплив громадських організацій та волонтерських рухів на суспільний розвиток. 3. Механізми посилення співпраці між державним сектором, бізнесом та громадянським суспільством. Рекомендовані джерела: [1; 4; 6; 14; 15; 16].	2	
5	**Семінар 5. Глобалізація: вплив на національний розвиток** 1. Сутність глобалізації, її позитивні та негативні наслідки для національної економіки та суспільства. 2. Процеси інтеграції України у світові економічні системи: переваги та виклики. 3. Стратегії використання можливостей глобалізації та мінімізації її ризиків. Рекомендовані джерела: [10; 48; 49; 50].	2	
6	**Семінар 6. Соціально-економічна нерівність: аналіз та шляхи зменшення** 1. Визначення соціально-економічної нерівності та її прояви в Україні та світі. 2. Основні причини зростання нерівності. 3. Практичні кроки щодо зменшення нерівності на різних рівнях. Рекомендовані джерела: [2; 6; 12; 18; 21].	2	2
7	**Семінар 7. Моделювання та прогнозування: інструменти прийняття рішень** 1. Значення прогнозування соціально-економічних процесів та сфери його застосування. 2. Визначення необхідних даних та джерел для прогнозування ринку праці регіону. 3. Використання сценарного планування для покращення управлінських рішень. Рекомендовані джерела: [13; 14; 18; 20; 23].	2	

8	**Семінар 8. Розроблення проєктів та стратегій у соціально-економічній сфері** 1. Концепція проєкту в соціально-економічному контексті. Сутність стратегії. 2. Етапи розробки та реалізації соціальних проєктів. 3. Роль ефективної командної роботи та комунікації у розробці та реалізації стратегій в контексті соціально-економічного та людського розвитку. Рекомендовані джерела: [5; 7; 8; 9; 11; 16; 23; 45-50]	2	2
	Разом	***16***	***8***

4. Індивідуальні завдання дослідницького змісту

Виконання індивідуальних завдань дослідницького змісту (есе, реферат) має декілька ключових цілей для студентів, майбутніх економістів, які вивчають дисципліну «Соціально-економічний та людський розвиток»:

- **поглиблення теоретичних знань та їх практичне застосування** (завдання спонукають студентів не просто запам'ятовувати інформацію з лекцій, а заглиблюватися в обрану тему, шукати додаткові джерела, аналізувати різні погляди та концепції; це дозволяє краще зрозуміти складні взаємозв'язки між економічними, соціальними та людськими факторами розвитку, а також побачити, як теоретичні моделі та показники застосовуються для аналізу реальних проблем);
- **розвиток аналітичних та критичних навичок мислення** (самостійна дослідницька робота вимагає вміння критично оцінювати інформацію, розрізняти факти від суджень, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, а також формулювати власні аргументовані висновки; студенти вчаться не просто збирати дані, а інтерпретувати їх, виявляти тенденції та прогнозувати можливі наслідки);
- **набуття навичок наукового дослідження (це** включає вміння формулювати дослідницьке питання, ставити мету та завдання, здійснювати пошук і відбір релевантної інформації (академічні статті, статистичні дані, звіти міжнародних організацій), правильно її цитувати та оформлювати роботу відповідно до наукових стандартів; це є основою для подальших наукових робіт, зокрема дипломних);
- **формування власної позиції та здатності до аргументації** (дослідницьке есе чи реферат – це не лише переказ чужих думок, а й можливість викласти власне бачення проблеми, обґрунтувати її актуальність, запропонувати можливі шляхи вирішення або зробити висновки щодо певних тенденцій, це розвиває вміння логічно структурувати думки та переконливо їх викладати);
- **розвиток самостійності та відповідальності** (самостійна робота над завданням вчить планувати свій час, ефективно використовувати ресурси, дотримуватися дедлайнів та нести відповідальність за якість виконаної роботи; це важливі навички для майбутньої професійної діяльності);
- **Підвищення інтересу до дисципліни** (вибір теми, яка відповідає індивідуальним інтересам студента, дозволяє заглибитися в неї з більшим

ентузіазмом, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу та підвищенню мотивації до навчання).

Індивідуальні завдання дослідницького змісту є ключовим інструментом для трансформації теоретичних знань у практичні навички. Їх виконання сприяє розвитку ключових компетентностей майбутнього економіста, а саме: здатності до самостійного проведення наукового пошуку; вміння застосовувати теорію для вирішення практичних завдань; навичок письмової та усної наукової комунікації; критичного мислення та цифрової грамотності для роботи з інформацією.

Отже, виконання індивідуальних завдань має важливу роль в самостійній роботі студента, оскільки готує їх до аналітичної роботи та прийняття обґрунтованих рішень у сфері соціально-економічного та людського розвитку.

Здобувачам необхідно обрати три теми з переліку в таблиці 4. Результатом роботи над кожною темою є підготовка тез доповіді (2-5 сторінок), відповідної презентації, виступу для публічного захисту виконаного завдання дослідницького змісту й участі в науковій дискусії.

Таблиця 4

Тематика індивідуальних завдань дослідницького змісту для самостійної роботи (написання есе, реферату, підготовка презентацій)

Тема	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	2	3	4
1	«Зелена» економіка як драйвер людського розвитку: можливості для України.	8	8
2	Вплив цифровізації та штучного інтелекту на ринок праці та людський капітал: загрози чи нові можливості?	8	8
3	Соціальне підприємництво як інструмент вирішення суспільних проблем та стимулювання економічного зростання.	8	8
4	Освіта як інвестиція в людський розвиток: економічна віддача та соціальний ефект.	8	8
5	Вплив демографічних змін (старіння населення, міграція) на соціально-економічний та людський розвиток України.	8	8
6	Роль культурних індустрій та креативної економіки у людському розвитку міст та регіонів.	8	8
7	Індекс людського розвитку (ІЛР) як показник прогресу: переваги, недоліки та можливості для України.	8	8
8	Фінансова інклюзія як інструмент подолання бідності та стимулювання людського розвитку.	8	8
9	Вплив конфліктів та криз на людський розвиток: виклики та шляхи відновлення.	8	8
10	Інклюзивне зростання: як забезпечити, щоб економічний розвиток приносив користь усім, а не лише обраним.	10	10
11	Роль волонтерства та громадянського суспільства у формуванні людського капіталу та соціальної згуртованості.	10	10
12	Циркулярна економіка як модель сталого людського розвитку.	10	10
	Разом	***102***	***102***

Обираючи теми та працюючи над індивідуальними завданнями дослідницького змісту, корисно врахувати *методичні поради викладача*. Для успішного виконання дослідницького завдання та якісної підготовки до його захисту під час практичних занять рекомендуємо дотримуватися наступного алгоритму роботи, що складається з кількох логічних етапів:

Етап 1: Підготовка та планування дослідження

1. **Визначення та конкретизація теми.** Оберіть тему та чітко окресліть її межі, сфокусувавшись на конкретному аспекті, регіоні чи прикладі. Тема має бути достатньо вузькою для глибокого аналізу, але й достатньо широкою, щоб забезпечити доступ до необхідної інформації.
2. **Опрацювання джерельної бази.** Проведіть попередній пошук та аналіз наукових публікацій, звітів, статистичних даних та інших релевантних матеріалів. Це допоможе зрозуміти поточний стан вивчення проблеми та визначити дослідницькі лакуни.
3. **Формулювання мети та завдань.** Чітко визначте, якого результату ви прагнете досягти (мета), та розпишіть конкретні кроки для її досягнення (завдання).
4. **Розробка структури та плану роботи.** Складіть логічний план своєї дослідницької роботи (наприклад, вступ, основна частина з підрозділами, висновки, список джерел).

Етап 2: Створення контенту та візуалізація

5. **Написання тексту роботи.** Викладайте матеріал у науковому стилі, чітко та аргументовано. Усі твердження підкріплюйте посиланнями на авторитетні джерела. Звертайте увагу на логічні переходи між параграфами.
6. **Підготовка візуальних матеріалів (презентації).** Для наочного представлення результатів використовуйте графіки, діаграми, таблиці. Презентація має бути логічно структурованою, інформативною, але не перевантаженою текстом.

Етап 3: Завершення роботи, підготовка доповіді

7. **Підготовка до усного виступу.** Заздалегідь продумайте структуру своєї доповіді, виділіть ключові тези для представлення. Проведіть репетицію, щоб вкластися у відведений час та почуватися впевнено.
8. **Академічна доброчесність та оформлення джерел.** Ретельно перевірте текст на наявність плагіату та коректно оформіть список використаних джерел відповідно до встановлених вимог.
9. **Управління часом та дотримання дедлайнів.** Розплануйте етапи роботи так, щоб вчасно завершити та подати завдання на перевірку.

Загальні рекомендації протягом усього процесу:

- **Наукові консультації.** Не соромтеся звертатися за порадою та роз’ясненнями до викладача на будь-якому етапі роботи. Регулярні консультації допоможуть уникнути помилок та підвищити якість дослідження.

- **Самостійність та критичний підхід.** Ваша робота має демонструвати не лише вміння компілювати інформацію, а й здатність до її самостійного аналізу, критичного осмислення та формування власних обґрунтованих висновків.

Нижче пропонуються стислі методичні поради-підказки щодо сутності досліджень в межах кожної теми із загального переліку.

1) **«Зелена» економіка як драйвер людського розвитку: можливості для України.**

   Що досліджувати: як перехід до «зеленої» економіки (відновлювані джерела енергії, циркулярна економіка) може створити нові робочі місця, покращити якість життя, знизити соціальну нерівність та стимулювати інновації в Україні. Розгляньте конкретні приклади та виклики.

2) **Вплив цифровізації та штучного інтелекту на ринок праці та людський капітал: загрози чи нові можливості?**

   Що досліджувати: як автоматизація та ШІ змінюють структуру зайнятості, які професії зникають, а які з'являються. Які навички стануть ключовими для майбутнього ринку праці та як система освіти має адаптуватися до цих змін в контексті людського розвитку.

3) **Соціальне підприємництво як інструмент вирішення суспільних проблем та стимулювання економічного зростання.**

   Що досліджувати: Наведіть приклади успішних соціальних підприємств (українських або міжнародних), які одночасно створюють соціальну цінність та є фінансово сталими. Проаналізуйте їхню бізнес-модель, вплив на громаду та потенціал для масштабування.

4) **Освіта як інвестиція в людський розвиток: економічна віддача та соціальний ефект.**

   Що досліджувати: Проаналізуйте прямі та непрямі вигоди від інвестицій в освіту (на різних рівнях – дошкільна, шкільна, вища, професійна) для економіки країни та добробуту окремої людини. Яким чином якісна освіта сприяє зменшенню нерівності та покращенню соціальної мобільності?

5) **Вплив демографічних змін (старіння населення, міграція) на соціально-економічний та людський розвиток України.**

   Що досліджувати: Проаналізуйте виклики та можливості, пов'язані зі старінням населення (навантаження на пенсійну та медичну системи, зміна структури споживання) та міграцією (відтік робочої сили, «відтік мізків» або ж потенціал для розвитку). Запропонуйте можливі стратегії реагування.

6) **Роль культурних індустрій та креативної економіки у людському розвитку міст та регіонів.**

Що досліджувати: Як інвестиції в культуру, мистецтво, дизайн, медіа та інші креативні сфери можуть сприяти економічному зростанню, створенню робочих місць, розвитку туризму та підвищенню якості життя в містах. Наведіть приклади успішних кейсів.

7) **Індекс людського розвитку (ІЛР) як показник прогресу: переваги, недоліки та можливості для України.**

Що досліджувати: Детально проаналізуйте компоненти ІЛР, його методологію. Обговоріть, наскільки повно ІЛР відображає якість життя та добробут. Які висновки може винести Україна з аналізу динаміки свого ІЛР та ІЛР інших країн?

8) **Фінансова інклюзія як інструмент подолання бідності та стимулювання людського розвитку.**

Що досліджувати: Як доступ до банківських послуг, мікрокредитів, страхування може допомогти вразливим верствам населення вийти з бідності, розвивати малий бізнес, планувати майбутнє. Які перешкоди існують для фінансової інклюзії в Україні та як їх подолати?

9) **Вплив конфліктів та криз на людський розвиток: виклики та шляхи відновлення.**

Що досліджувати: На прикладі України або інших країн, які пережили конфлікти, проаналізуйте довгострокові наслідки для освіти, охорони здоров'я, ринку праці, психологічного стану населення. Які стратегії відновлення людського потенціалу є найбільш ефективними?

10) **Інклюзивне зростання: як забезпечити, щоб економічний розвиток приносив користь усім, а не лише обраним.**

Що досліджувати: Проаналізуйте концепцію інклюзивного зростання. Які політики (податкові, соціальні, освітні) можуть сприяти зменшенню нерівності та забезпеченню рівних можливостей для всіх громадян у процесі економічного розвитку?

11) **Роль волонтерства та громадянського суспільства у формуванні людського капіталу та соціальної згуртованості.**

Що досліджувати: Як волонтерська діяльність та активність громадських організацій сприяють розвитку навичок (soft skills), формуванню соціального капіталу, зміцненню довіри та солідарності в суспільстві. Наведіть конкретні приклади впливу.

12) **Циркулярна економіка як модель сталого людського розвитку.**

Що досліджувати: Проаналізуйте принципи циркулярної економіки (зменшення відходів, повторне використання, переробка). Як перехід до такої моделі може вплинути на створення нових робочих місць, інновації, доступність ресурсів та загалом на якість життя людей.

5. Практичні кейси для семінарських занять і приклади розв'язання

Семінар 1. Людський розвиток: сучасні аспекти

Кейс 1.1. Аналіз ІЛР та політика розвитку

Ситуація: Країна «А» має високий показник ВВП на душу населення, але низькі показники за тривалістю життя та рівнем освіти населення (згідно з Індексом людського розвитку – ІЛР). Країна «Б», навпаки, має середній ВВП, але високі показники здоров'я та освіти.

Завдання для команди:

1. Поясніть, що ці дані свідчать про людський розвиток у кожній країні.
2. Запропонуйте 3-4 ключові сфери, на яких уряду країни «А» слід зосередитися для покращення людського розвитку, не обмежуючись лише економічним зростанням.

Приклад розв'язання/ключові аспекти:

1. Країна «А» демонструє «зростання без розвитку», де економічний успіх не трансформується у покращення якості життя населення. Країна «Б» показує, що навіть при помірному ВВП можна досягти високого рівня людського розвитку через інвестиції в соціальну сферу.
2. Сфери для країни «А»: **охорона здоров'я** (доступність, якість, профілактика), **освіта** (інвестиції в освіту, підвищення якості, доступність для всіх верств населення), **соціальна політика** (зменшення нерівності, доступ до базових послуг), **екологія** (вплив на здоров'я).

Кейс 1.2. Подолання «відтоку мізків» з України

Ситуація: Україна стикається з проблемою «відтоку мізків» – значна кількість молодих кваліфікованих фахівців виїжджає за кордон у пошуках кращих можливостей.

Завдання для команди:

1. Які наслідки «відтоку мізків» для людського та соціально-економічного розвитку України?

2. Запропонуйте 3 конкретні ініціативи (на державному рівні та/або рівні громад), які могли б стимулювати молодих фахівців залишатися в Україні або повертатися.

Приклад розв'язання/ключові аспекти:

1. *Наслідки*:
   - втрата людського капіталу,
   - зниження інноваційного потенціалу,
   - демографічні проблеми,
   - уповільнення економічного зростання,
   - посилення нерівності.
2. *Ініціативи*: державні програми підтримки молодих спеціалістів (доступне житло, гранти на бізнес), створення інноваційних хабів/технопарків з конкурентними умовами, покращення умов праці та соціального захисту, стимулювання співпраці бізнесу з університетами, розвиток медичної та освітньої інфраструктури.

<u>Семінар 2. Концепції сталого розвитку в дії</u>

Кейс 2.1. Екологічна відповідальність бізнесу

Ситуація: Великий промисловий завод планує розширити виробництво у регіоні, який вже потерпає від екологічних проблем (забруднення повітря, водних ресурсів). Завод обіцяє створити багато робочих місць і збільшити податкові надходження.

Завдання для команди:

1. Як у цьому випадку застосувати принципи сталого розвитку?
2. Які заходи має вжити завод, щоб його розширення відповідало принципам сталого розвитку та не погіршувало екологічну ситуацію? Запропонуйте мінімум 4 заходи.

Приклад розв'язання/ключові аспекти:

1. **Застосування принципів сталого розвитку** означає баланс між економічним зростанням, соціальною справедливістю та екологічною безпеко**ю**. Не можна надавати пріоритет лише економіці за рахунок довкілля та здоров'я людей.
2. **Заходи**: впровадження "зелених" технологій та очисних споруд, системи моніторингу забруднення, перехід на відновлювані джерела енергії, програми корпоративної соціальної відповідальності для підтримки місцевої громади та екологічних проєктів, оцінка впливу на довкілля (ОВД) до початку будівництва.

Кейс 2.2. Сталий розвиток міста

Ситуація: Місто зі значною кількістю старих промислових підприємств стикається з проблемами безробіття, міграції молоді та забруднення навколишнього середовища. Місцева влада хоче розробити стратегію сталого розвитку.

Завдання для команди:

1. Визначте 3-4 Цілі сталого розвитку ООН, які є найбільш пріоритетними для цього міста.
2. Запропонуйте по 2-3 конкретні ініціативи для кожної обраної Цілі, які могли б бути включені до стратегії розвитку міста.

Приклад розв'язання/ключові аспекти:

Пріоритетні ЦСР:

- Ціль 8: Гідна праця та економічне зростання,
- Ціль 11: Сталі міста та громади,
- Ціль 12: Відповідальне споживання та виробництво,
- Ціль 3: Добре здоров'я та добробут.

1. Ініціативи:
   - Ціль 8: Програми перекваліфікації робітників, підтримка малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій у нові галузі.
   - Ціль 11: Розвиток громадського транспорту, створення зелених зон, ревіталізація занедбаних промислових територій.
   - Ціль 12: Впровадження роздільного збору сміття, підтримка еко-френдлі виробництв.

<u>Семінар 3. Інновації як каталізатор розвитку</u>

Кейс 3.1. Запуск інноваційного стартапу

Ситуація: Група молодих вчених розробила нову технологію очищення води, яка є більш ефективною та дешевою за існуючі аналоги. Вони хочуть створити стартап, але не знають, як найкраще впровадити свою інновацію на ринок.

Завдання для команди:

1. Які кроки (мінімум 3) мають зробити вчені, щоб їхня інновація була успішно комерціалізована?
2. Яку роль можуть відігравати державні програми підтримки інновацій або бізнес-інкубатори у цьому процесі?

Приклад розв'язання/Ключові аспекти:

1. Кроки:
   - розробка бізнес-плану (аналіз ринку, фінансова модель),
   - пошук інвестицій (венчурні фонди, гранти),
   - захист інтелектуальної власності (патентування),
   - створення прототипу та тестування,
   - маркетингова стратегія.
2. Роль: фінансова підтримка (гранти, пільгові кредити), консалтинг та менторство (досвідчені підприємці, юристи), доступ до інфраструктури (лабораторії, офіси), мережування з потенційними партнерами та інвесторами.

Кейс 3.2. Інновації у сфері соціальних послуг

Ситуація: У невеликій громаді зростає кількість літніх людей, які потребують догляду та соціальної адаптації, але існуючі соціальні послуги не відповідають потребам.

Завдання для команди:

1. Запропонуйте 2-3 інноваційні ідеї соціальних послуг для літніх людей, які можна було б впровадити у цій громаді.
2. Які джерела фінансування та партнерства (державні, приватні, громадські) можна залучити для реалізації цих ідей?

Приклад розв'язання/Ключові аспекти:

1. Інноваційні ідеї:
    - центр денного догляду з інтеграцією молоді (наприклад, студенти-волонтери),
    - платформа «сусідської допомоги» з використанням мобільних додатків,
    - інклюзивні культурні та освітні програми для літніх.
2. Джерела фінансування:
    - гранти від міжнародних фондів,
    - державні програми соціального замовлення,
    - краудфандинг,
    - корпоративна соціальна відповідальність місцевого бізнесу,
    - партнерство з університетами для залучення студентів та експертів.

<u>Семінар 4. Взаємодія держави та громадянського суспільства у розвитку</u>

Кейс 4.1. Спільний проєкт з відновлення громади

Ситуація: Після бойових дій у невеликому місті зруйновано значну частину інфраструктури. Державні ресурси обмежені, але місцева громада та кілька активних громадських організацій готові активно долучитися до відновлення.

Завдання для команди:

1. Які кроки повинні зробити місцева влада та громадські організації, щоб ефективно співпрацювати у відновленні?
2. Запропонуйте механізми, які забезпечать прозорість та підзвітність цього спільного проєкту.

Приклад розв'язання/Ключові аспекти:

1. Кроки:
    - створення координаційної ради (влада, ГО, мешканці),
    - спільна оцінка потреб та пріоритетів,
    - розробка єдиного плану відновлення,
    - розподіл відповідальності та ресурсів.

2. Механізми:
    - публічні звіти про використання коштів,
    - створення онлайн-платформи для моніторингу прогресу,
    - регулярні зустрічі з громадою, незалежний аудит.

Кейс 4.2. Адвокація соціальних змін

Ситуація: Громадська організація «Здоров'я громади» виявила, що в її місті значно зросла кількість захворювань, пов'язаних з неякісною питною водою, але місцева влада не реагує на звернення.

Завдання для команди:

1. Які інструменти впливу та механізми взаємодії з державою може використати ГО для вирішення цієї проблеми?
2. Які ризики і можливості може нести для ГО публічний конфлікт з владою?

Приклад розв'язання/Ключові аспекти:

1. Інструменти:
    - проведення незалежних експертиз,
    - організація громадських слухань,
    - проведення мирних акцій протесту/мітингів,
    - інформаційні кампанії в ЗМІ та соцмережах,
    - звернення до вищих органів влади (МОЗ, Офіс Генпрокурора),
    - створення коаліцій з іншими ГО.
2. Ризики: втрата фінансування, репутаційні атаки, юридичні переслідування. Можливості: привернення уваги до проблеми, посилення впливу ГО, зміна політики, створення прецеденту для інших громад.

<u>Семінар 5. Глобалізація: вплив на національний розвиток</u>

Кейс 5.1. Міграція та економічний розвиток

Ситуація: Країна «Х» з розвиненою економікою стикається з дефіцитом робочої сили у певних галузях через старіння населення, тоді як країна «У» (що розвивається) має надлишок працездатних громадян, які шукають роботу за кордоном.

Завдання для команди:

1. Як глобалізація впливає на ці процеси? Назвіть як мінімум 2 позитивні та 2 негативні наслідки міграції для країни «У».
2. Запропонуйте 3-4 стратегії для країни «У» для мінімізації негативних наслідків міграції та максимального використання її переваг.

Приклад розв'язання/ключові аспекти:

1. Вплив глобалізації: відкриті кордони, легкість комунікацій, доступність інформації про ринки праці.

- *позитивні наслідки* для країни «У»: грошові перекази (ремітенції), зменшення безробіття, набуття мігрантами досвіду та нових навичок.
- *негативні наслідки*: втрата кваліфікованих кадрів («відтік мізків»), демографічний дисбаланс, соціальні проблеми (розділені родини), зниження інвестицій у власну економіку.

2. Стратегії:
   - створення стимулів для повернення мігрантів (програми підтримки бізнесу);
   - інвестиції у освіту та охорону здоров'я для поповнення людського капіталу;
   - державні програми підтримки родин мігрантів;
   - розвиток внутрішнього ринку праці та створення робочих місць.

Кейс 5.2. Вплив транснаціональних корпорацій

Ситуація: велика транснаціональна корпорація (ТНК) відкриває виробниче підприємство в невеликій країні, що розвивається. Це створює багато робочих місць, але виникають побоювання щодо дотримання екологічних стандартів та умов праці.

Завдання для команди:

1. Які переваги та ризики несе діяльність цієї ТНК для національної економіки та суспільства країни, що приймає інвестиції?
2. Які заходи має вжити уряд країни, щоб максимізувати позитивний вплив ТНК та мінімізувати негативні ризики?

Приклад розв'язання/ключові аспекти:

1. Переваги: створення робочих місць, передача технологій та ноу-хау, зростання ВВП, податкові надходження, розвиток інфраструктури.

   Ризики: екологічне забруднення, експлуатація праці (низькі зарплати, погані умови), витіснення місцевих виробників, відтік капіталу, втрата суверенітету над ресурсами.
2. Заходи уряду: жорстке дотримання екологічних та трудових стандартів, вимоги щодо використання місцевих постачальників, створення програм навчання для місцевого населення, встановлення податкових пільг з умовою реінвестицій, розробка правових рамок для захисту інтересів країни.

<u>Семінар 6. Соціально-економічна нерівність: аналіз та шляхи зменшення</u>

Кейс 6.1. Нерівність у доступі до освіти

Ситуація: У сільських районах та малих містах України якість освіти значно нижча, ніж у великих містах, що обмежує можливості молоді з провінції отримати якісну вищу освіту та гідну роботу.

Завдання для команди:

1. Як ця освітня нерівність впливає на загальну соціально-економічну нерівність в країні?
2. Запропонуйте 3-4 конкретні заходи, які могли б зменшити розрив у доступі до якісної освіти між містом та селом.

Приклад розв'язання/ключові аспекти:

1. Вплив: обмеження соціальної мобільності, збереження бідності у регіонах, зниження якості людського капіталу країни, посилення "відтоку мізків" з регіонів.
2. Заходи: інвестиції у сільські школи (сучасне обладнання, інтернет), програми підтримки вчителів у сільській місцевості (житло, підвищення кваліфікації), дистанційні освітні платформи для всіх шкіл, системи наставництва та профорієнтації для учнів з провінції, пільги для вступу до закладів вищої освіти для випускників сільських шкіл (за певних умов).

Кейс 6.2. Боротьба з «бідністю працюючих»

Ситуація: Значна частина населення України працює повний робочий день, але їхня заробітна плата не дозволяє забезпечити гідний рівень життя, що призводить до «бідності працюючих».

Завдання для команди:

1. Які основні причини цього явища в Україні?
2. Запропонуйте 3-4 механізми (на державному рівні та/або рівні підприємств), які могли б допомогти подолати цю проблему.

Приклад розв'язання/Ключові аспекти:

1. Причини:
    - низька продуктивність праці,
    - неформальна зайнятість,
    - тіньова економіка,
    - відсутність належного соціального захисту,
    - низький рівень кваліфікації,
    - економічні кризи,
    - відсутність ефективних профспілок.
2. Механізми:
    - підвищення мінімальної заробітної плати (з урахуванням економічних реалій);
    - стимулювання розвитку високотехнологічних галузей (створення робочих місць з вищою доданою вартістю);
    - програми навчання та перекваліфікації для підвищення кваліфікації працівників;

- посилення державного контролю за дотриманням трудового законодавства;
- підтримка малого та середнього бізнесу для створення нових робочих місць.

<u>Семінар 7. Моделювання та прогнозування: інструменти прийняття рішень</u>

Кейс 7.1. Прогнозування попиту на ІТ-фахівців

Ситуація: Університет планує відкрити нову освітню програму з кібербезпеки. Для обґрунтування її актуальності та затребуваності, необхідно спрогнозувати попит на фахівців у цій сфері на 5-10 років.

Завдання для команди:

1. Які типи даних необхідно зібрати для такого прогнозу (мінімум 4-5 типів)?
2. Які джерела інформації (мінімум 3-4) можуть бути використані для отримання цих даних?
3. Назвіть 2-3 методи прогнозування, які найбільше підходять для цього завдання.

Приклад розв'язання/Ключові аспекти:

1. Типи даних: статистика зайнятості в ІТ-сфері, аналітика ринку праці (кількість вакансій, зарплати), звіти міжнародних та національних ІТ-асоціацій, дані про інвестиції в ІТ-сектор, регуляторні зміни у сфері кібербезпеки.
2. Джерела: Державна служба статистики України, сайти з працевлаштування (Work.ua, Rabota.ua), аналітичні звіти рекрутингових компаній, матеріали конференцій та форумів з кібербезпеки, профільні ЗМІ.
3. Методи прогнозування: екстраполяція трендів (аналіз минулих даних), Дельфі-метод (опитування експертів), сценарне планування (розробка сценаріїв розвитку ІТ-ринку).

Кейс 7.2. Сценарне планування для розвитку громади

Ситуація: міська рада невеликого міста, що залежить від одного великого промислового підприємства, хоче розробити стратегію розвитку на 10-15 років. Існує ризик закриття або реструктуризації цього підприємства.

Завдання для команди:

1. Запропонуйте 3 альтернативні сценарії розвитку міста, враховуючи різні варіанти майбутнього підприємства.
2. Для кожного сценарію визначте 2-3 ключові управлінські рішення, які має прийняти міська влада, щоб підготуватися до цього сценарію або використати його можливості.

Приклад розв'язання/ключові аспекти:

1. Сценарії:

- *Оптимістичний:* підприємство модернізується, розширюється, залучає нові інвестиції.
- *Базовий*: підприємство стабільно працює, але без значного зростання.
- *Песимістичний:* підприємство закривається або суттєво скорочує виробництво.

2. Управлінські рішення (заходи):
   - *Оптимістичний сценарій*: розвиток супутніх галузей, будівництво нового житла, залучення додаткових інвестицій в інфраструктуру.
   - *Базовий:* диверсифікація економіки (розвиток МСБ, туризму), підтримка існуючих робочих місць, покращення соціальної інфраструктури.
   - *Песимістичний:* розробка програм перекваліфікації працівників, створення муніципальних програм підтримки підприємництва, активне залучення зовнішніх інвесторів у інші галузі, розвиток освітніх послуг.

Семінар 8. Розроблення проєктів та стратегій у соціально-економічній сфері

Кейс 8.1. Соціальний проєкт: допомога внутрішньо переміщеним особам (ВПО)

Ситуація: громадська організація планує запустити проєкт з інтеграції ВПО у приймаючі громади, надаючи їм психологічну підтримку, допомогу у працевлаштуванні та адаптації.

Завдання для команди:

1. Визначте 3-4 ключові етапи розробки та реалізації цього проєкту.
2. Які команди/фахівці (мінімум 3-4) повинні бути залучені до роботи над проєктом, і як забезпечити ефективну комунікацію між ними?

Приклад розв'язання/Ключові аспекти:

1. Етапи:
   - ініціювання (визначення проблеми, цілей);
   - планування (розробка детального плану, бюджету, пошук ресурсів);
   - виконання (реалізація заходів, надання послуг);
   - моніторинг та контроль (відстеження прогресу, корекція);
   - завершення (оцінка результатів, звітність).
1. Фахівці/Команди: команда управління проєктом, психологи, юристи, соціальні працівники, фахівці з працевлаштування, PR-спеціалісти.
2. Комунікація: регулярні онлайн-зустрічі, спільні робочі платформи (Trello, Slack), чіткий розподіл ролей та відповідальності, система звітності.

Кейс 8.2. Стратегія розвитку територіальної громади

Ситуація: новостворена територіальна громада (ОТГ) після реформи прагне розробити власну довгострокову стратегію розвитку на 5-10 років. Її потенціал

полягає у сільському господарстві, але вона має проблеми з інфраструктурою та залученням молоді.

Завдання для команди:

1. Які основні принципи слід покласти в основу розробки цієї стратегії?
2. Запропонуйте 3-4 стратегічні цілі для цієї ОТГ та для кожної цілі по 1-2 ключових напрямки діяльності.
3. Яка роль комунікації у процесі розробки та реалізації такої стратегії?

Приклад розв'язання/Ключові аспекти:

2. Принципи:
    - партисипативність (залучення громади);
    - сталий розвиток;
    - інноваційність;
    - орієнтація на потреби мешканців;
    - реалістичність;
    - довгостроковість.
3. Стратегічні цілі та напрямки:
    - Ціль 1: Розвиток агропромислового комплексу (підтримка фермерських господарств, розвиток органічного землеробства, створення кооперативів).
    - Ціль 2: Модернізація інфраструктури (будівництво доріг, водопостачання, розвиток швидкісного інтернету).
    - Ціль 3: Залучення та утримання молоді (створення нових робочих місць, покращення освітніх та культурних послуг, доступне житло).
    - Ціль 4: Розвиток туризму (створення «зелених» маршрутів, розвиток сільського туризму, гастрономічні фестивалі).
4. Роль комунікації:
    - забезпечення прозорості процесу;
    - залучення мешканців до обговорення та прийняття рішень;
    - побудова довіри;
    - інформування про досягнення;
    - формування єдиного бачення майбутнього громади.

6. Проблемні питання для дискусії (для самопідготовки до практичних занять)

<u>Семінар 1. Людський розвиток: сучасні аспекти</u>

1. Чи завжди зростання ВВП означає покращення людського розвитку? Обґрунтуйте свою позицію, використовуючи приклади країн.

2. Які нові виклики (наприклад, зміна клімату, штучний інтелект) можуть кардинально змінити траєкторію людського розвитку в Україні у найближчі 10-20 років?
3. Чи є українська система освіти достатньо гнучкою, щоб відповідати на потреби сучасного ринку праці та сприяти людському розвитку? Запропонуйте конкретні зміни.
4. Як можна ефективніше залучати молодь до активного сприяння людському розвитку в громадах?
5. Чи може технологічний прогрес збільшити або зменшити нерівність у доступі до можливостей людського розвитку?

Семінар 2. Концепції сталого розвитку в дії

1. Наскільки реально досягти Цілей сталого розвитку в Україні до 2030 року, враховуючи поточну ситуацію (війну, економічні виклики)? Які найбільші перешкоди?
2. Чи завжди економічне зростання сумісне зі збереженням довкілля? Запропонуйте приклади успішних та неуспішних кейсів.
3. Які галузі економіки України мають найбільший потенціал для впровадження принципів сталого розвитку і чому?
4. Чи може споживач впливати на прихильність бізнесу до принципів сталого розвитку? Якщо так, то як?
5. Які Цілі сталого розвитку є найменш пріоритетними для України зараз, і чи повинні вони залишатися такими в майбутньому?

Семінар 3. Інновації як каталізатор розвитку

1. Чи є Україна інноваційною країною? Які чинники стримують або сприяють інноваційному розвитку?
2. Які інновації (соціальні, технологічні, управлінські) є найбільш нагальними для післявоєнного відновлення України?
3. Чи можуть маленькі міста та села стати центрами інноваційного розвитку? За яких умов?
4. Як стимулювати креативність та інноваційне мислення серед молоді та студентів?
5. Чи повинна держава активно фінансувати інноваційні проєкти, чи краще покладатись на приватний сектор?

Семінар 4. Взаємодія держави та громадянського суспільства у розвитку

1. Наскільки ефективною є взаємодія держави та громадянського суспільства в Україні сьогодні? Наведіть приклади, які підтверджують вашу думку.

2. Чи повинна держава фінансувати громадські організації? Які є ризики та переваги такого фінансування?
3. Як можна підвищити довіру між державними органами та громадянами?
4. Які проблеми суспільства може вирішити лише громадянське суспільство, а які – тільки держава?
5. Чи є волонтерський рух в Україні унікальним явищем, і чи може він стати моделлю для інших країн?

Семінар 5. Глобалізація: вплив на національний розвиток

1. Чи є глобалізація незворотним процесом, чи можлива її «деглобалізація» у майбутньому?
2. Які наслідки глобалізації є найбільш небезпечними для національної ідентичності та культури?
3. Чи може Україна ефективно конкурувати на світових ринках без значних інвестицій у власне виробництво?
4. Як глобальні кризи (пандемії, економічні рецесії) змінюють процеси глобалізації та її вплив на країни?
5. Чи варто Україні зосереджуватися на розвитку експортно-орієнтованих галузей, чи пріоритетом має бути внутрішній ринок?

Семінар 6. Соціально-економічна нерівність: аналіз та шляхи зменшення

1. Чи завжди нерівність є негативним явищем? Чи є «оптимальний» рівень нерівності для суспільства?
2. Які є основні причини зростання майнової нерівності в Україні?
3. Чи повинна держава активно втручатися в перерозподіл доходів для зменшення нерівності? Які є інструменти?
4. Як освітня нерівність впливає на соціально-економічну нерівність, і як це можна подолати?
5. Чи може цифровізація як посилити, так і зменшити нерівність у суспільстві?

Семінар 7. Моделювання та прогнозування: інструменти прийняття рішень

1. Наскільки достовірними є довгострокові соціально-економічні прогнози, враховуючи постійну невизначеність?
2. Чи можна використовувати моделювання для передбачення та запобігання соціальним конфліктам або економічним кризам?
3. Які етичні питання виникають при використанні штучного інтелекту та великих даних для прогнозування соціальних процесів?
4. Які фактори можуть суттєво спотворити результати прогнозування ринку праці?

5. Чи є сценарне планування достатнім інструментом для розробки стратегій в умовах, коли «чорні лебеді» (непередбачувані події) трапляються все частіше?

Семінар 8. Розроблення проєктів та стратегій у соціально-економічній сфері

1. Чи може будь-який соціальний проєкт бути успішним без чітко визначеної стратегії? Обґрунтуйте.
2. Які найбільші перешкоди виникають на етапі реалізації соціально-економічних проєктів в Україні?
3. Наскільки важлива гнучкість стратегії у світлі швидких змін у соціально-економічному середовищі?
4. Як забезпечити ефективну комунікацію та мотивацію в команді, яка розробляє довгострокову стратегію розвитку міста?
5. Які інструменти чи підходи можуть допомогти подолати спротив змінам під час впровадження нових стратегій розвитку?

7. Тестові завдання для самоконтролю знань

Тести передбачають проведення модульного (проміжного) та підсумкового контролю знань. Необхідно по кожному питанню обрати одну правильну відповідь.

Модуль 1: Основи знань про соціально-економічний та людський розвиток

1. Яке з наведених понять найбільш повно відображає сутність соціально-економічного розвитку?
   а) Зростання валового внутрішнього продукту (ВВП).
   б) Збільшення обсягів промислового виробництва.
   в) Комплексні та якісні зміни в економічній, соціальній та культурній сферах суспільства.
   г) Накопичення матеріальних багатств у державі д) Збільшення чисельності населення.
2. Який з показників НЕ належить до основних показників соціально-економічного розвитку?
   а) Валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення.
   б) Рівень інфляції.
   в) Рівень безробіття.
   г) Коефіцієнт Джині.
   д) Кількість опадів за рік.
3. Що є центральним елементом Концепції людського розвитку?
   а) Збільшення державних доходів.
   б) Розширення можливостей і свобод людини.
   в) Нарощування військової потужності.

г) Контроль над природними ресурсами.
д) Зростання кількості населення.

4. Який з індикаторів є основним для вимірювання людського розвитку?
   а) Темпи зростання ВВП.
   б) Обсяг зовнішньої торгівлі.
   в) Індекс людського розвитку (ІЛР).
   г) Рівень податкового навантаження.
   д) Частка інвестицій у ВВП.
5. Що з перерахованого є одним з основних компонентів Індексу людського розвитку (ІЛР)?
   а) Рівень екологічного забруднення.
   б) Очікувана тривалість життя при народженні.
   в) Обсяг експорту товарів.
   г) Кількість зареєстрованих підприємств.
   д) Обсяг споживання енергії.
6. Який фактор відіграє ключову роль у забезпеченні довгострокового соціально-економічного розвитку?
   а) Наявність значних запасів природних ресурсів.
   б) Великий розмір території країни.
   в) Інвестиції в людський капітал (освіта, охорона здоров'я).
   г) Географічне розташування поблизу великих ринків.
   д) Збільшення державного боргу.
7. Як пов'язані соціально-економічний та людський розвиток?
   а) Вони є незалежними процесами.
   б) Людський розвиток є наслідком виключно економічного зростання.
   в) Вони взаємозалежні та взаємодоповнюючі, де людський розвиток є як метою, так і рушійною силою соціально-економічного прогресу.
   г) Соціально-економічний розвиток є результатом лише людського розвитку.
   д) Зв'язок між ними відсутній.
8. Який з етапів соціально-економічного розвитку характеризується переходом від аграрного до промислового суспільства?
   а) Доіндустріальний.
   б) Індустріальний.
   в) Постіндустріальний.
   г) Інформаційний.
   д) Глобалізаційний.

9. Що є новим викликом для сучасного людського розвитку у світі?
   а) Недостатня кількість робочих місць у промисловості.
   б) Низький рівень розвитку сільського господарства.
   в) Цифрова нерівність та вплив штучного інтелекту на ринок праці.
   г) Перевага доіндустріальних технологій.
   д) Відсутність доступу до базових продуктів харчування.
10. Яка модель розвитку передбачає активне втручання держави в економіку для досягнення соціальних цілей?
   а) Ліберальна.
   б) Скандинавська (соціал-демократична).
   в) Азійська.
   г) Неоліберальна.
   д) Експортно-орієнтована.
11. Чому Концепція людського розвитку набула особливої актуальності в сучасних умовах?
   а) Через зростання кількості населення у світі.
   б) Через загострення військових конфліктів.
   в) Через те, що ВВП перестав бути єдиним показником успіху.
   г) Через усвідомлення, що економічне зростання не завжди веде до покращення якості життя та розширення можливостей людини.
   д) Через зміни клімату.
12. Яка характеристика притаманна постіндустріальному суспільству?
   а) Домінування сільського господарства.
   б) Перевага промислового виробництва.
   в) Пріоритет сфери послуг та знань.
   г) Високий рівень нерівності.
   д) Низький рівень технологічного розвитку.
13. Яке твердження найкраще описує зв’язок між освітою та людським розвитком?
   а) Освіта є результатом людського розвитку.
   б) Освіта важлива лише для економічного зростання.
   в) Освіта є ключовою інвестицією в людський капітал, що розширює можливості та покращує якість життя.
   г) Освіта впливає лише на тривалість життя.
   д) Зв’язок між освітою та людським розвитком відсутній.
14. Що з наведеного є основним викликом для багатьох країн у досягненні людського розвитку?
   а) Надлишок природних ресурсів.
   б) Нерівний доступ до базових послуг (охорона здоров’я, освіта, чиста вода).
   в) Відсутність великих міст.

г) Низька щільність населення.
д) Високий рівень урбанізації.

15. Який індикатор дозволяє порівнювати рівень життя та добробуту населення в різних країнах, враховуючи паритет купівельної спроможності?
а) Обсяг експорту.
б) Державний борг.
в) ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС).
г) Рівень інфляції.
д) Кількість іноземних туристів.

Модуль 2: Теорії і концепції соціально-економічного розвитку

1. Хто з класичних економістів наголошував на «невидимій руці ринку» як головному регуляторі економічної системи?
а) Карл Маркс.
б) Джон Мейнард Кейнс.
в) Адам Сміт.
г) Давид Рікардо.
д) Томас Мальтус.
2. Яка з класичних теорій аналізує розвиток суспільства через призму класової боротьби та виробничих відносин?
а) Кейнсіанство.
б) Марксизм.
в) Лібералізм.
г) Меркантилізм.
д) Фізіократія.
3. Яка теорія обґрунтовує необхідність державного втручання в економіку для стабілізації та стимулювання попиту під час криз?
а) Теорія Адама Сміта.
б) Теорія Карла Маркса.
в) Кейнсіанська теорія.
г) Теорія залежності.
д) Теорія модернізації.
4. Яке з тверджень відповідає основним положенням теорій модернізації щодо розвитку?
а) Країни завжди залишаються в стані залежності.
б) Суспільства проходять через низку стадій розвитку, рухаючись до більш розвинених форм (наприклад, від традиційного до індустріального, а потім до постіндустріального).
в) Нерівність між країнами є неминучою.

г) Держава повинна повністю контролювати економіку.
д) Розвиток відбувається циклічно без прогресу.

5. Що є головною ідеєю теорій залежності?
   а) Усі країни можуть досягти успіху завдяки вільному ринку.
   б) Розвиток відбувається лише завдяки інноваціям.
   в) Нерівність між розвиненими країнами («центром») та країнами, що розвиваються («периферією»), є наслідком історичної та сучасної експлуатації та залежності.
   г) Економічне зростання автоматично призводить до соціальної справедливості.
   д) Культурні фактори є єдиними визначальними у розвитку.
6. Хто є автором Концепції людського розвитку, що фокусується на розширенні свобод та можливостей людини?
   а) Джон Мейнард Кейнс.
   б) Карл Маркс.
   в) Адам Сміт.
   г) Амартья Сен.
   д) Мілтон Фрідман.
7. Яка з наведених складових НЕ є основною у концепції людського розвитку Амартья Сена?
   а) Можливість жити довге та здорове життя.
   б) Можливість здобувати знання.
   в) Можливість мати гідний рівень життя.
   г) Можливість збільшувати військовий потенціал.
   д) Можливість брати участь у житті суспільства.
8. Яку роль відводить концепція людського розвитку державі?
   а) Мінімальне втручання в економіку.
   б) Повний контроль над усіма сферами життя.
   в) Забезпечення умов для розширення можливостей людей через інвестиції в освіту, охорону здоров’я та соціальний захист.
   г) Лише створення сприятливого бізнес-середовища.
   д) Збільшення податкового навантаження.
9. Яке з положень є критикою теорій модернізації?
   а) Вони недостатньо враховують роль технологій.
   б) Вони ігнорують історичні та колоніальні чинники, що створюють залежність, та припускають лінійний шлях розвитку для всіх країн.
   в) Вони не враховують інфляцію.
   г) Вони перебільшують роль держави.
   д) Вони занадто багато уваги приділяють культурі.

10. Яка критика часто застосовується до теорій залежності?
   а) Вони перебільшують роль внутрішніх факторів.
   б) Вони не надають достатнього значення історичному контексту.
   в) Вони можуть не запропонувати чітких шляхів виходу з залежності та недооцінювати внутрішній потенціал країн, що розвиваються.
   г) Вони зосереджуються лише на економічних аспектах.
   д) Вони занадто оптимістичні щодо перспектив розвитку.
11. Що є спільним для класичних економічних теорій щодо розуміння розвитку?
   а) Усі вони виступають за повне державне регулювання.
   б) Усі вони ігнорують соціальні аспекти.
   в) Вони надають основу для розуміння економічних закономірностей, конкуренції, розподілу ресурсів та ролі праці.
   г) Усі вони зосереджуються на людському капіталі.
   д) Усі вони заперечують ринкові механізми.
12. Яке з тверджень найбільш точно описує «невидиму руку ринку» Адама Сміта?
   а) Це державний орган, що регулює ціни.
   б) Це метафора, яка описує, як індивідуальні дії, керовані особистими інтересами, можуть сприяти загальному добробуту.
   в) Це план, розроблений урядом.
   г) Це механізм для подолання бідності.
   д) Це система контролю за виробництвом.
13. За якою теорією криза надвиробництва та недостатнього попиту вимагає активного державного втручання через фіскальну та монетарну політику?
   а) Теорія модернізації.
   б) Теорія Маркса.
   в) Кейнсіанська теорія.
   г) Теорія Адама Сміта.
   д) Теорія залежності.
14. Чому теорії модернізації часто критикують за їхній «євроцентризм»?
   а) Через те, що вони ігнорують роль Європи у розвитку.
   б) Через те, що вони пропонують універсальний шлях розвитку, заснований на досвіді західних країн, і не враховують унікальність інших культур та історії.
   в) Через їхнє зосередження на військовому потенціалі.
   г) Через їхню підтримку соціалістичних ідей.
   д) Через заперечення ролі технологій.
15. Який з аспектів є ключовим для всіх теорій людського розвитку?
   а) Збільшення обсягу виробництва товарів.
   б) Розширення можливостей вибору та самореалізації людини.
   в) Зростання військової потужності держави.
   г) Досягнення абсолютної рівності доходів.
   д) Повний державний контроль над економікою.

Модуль 3: Сучасні тенденції та виклики соціально-економічного та людського розвитку

1. Що є одним з позитивних наслідків глобалізації для розвитку людства?
   а) Зростання соціальної нерівності.
   б) Збільшення екологічного забруднення.
   в) Поширення технологій, знань та культурний обмін.
   г) Зміцнення національних кордонів.
   д) Зменшення мобільності капіталу.
2. Який з аспектів є негативним наслідком глобалізації?
   а) Зростання міжнародної торгівлі.
   б) Покращення доступу до інформації.
   в) Посилення фінансових криз, що швидко поширюються по світу.
   г) Збільшення культурного розмаїття.
   д) Зміцнення міжнародного співробітництва.
3. Яке твердження найкраще описує сутність сталого розвитку?
   а) Зростання економіки за будь-яку ціну.
   б) Заморожування поточного стану розвитку.
   в) Розвиток, що задовольняє потреби сьогодення без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти власні потреби.
   г) Перевага екології над економікою.
   д) Концентрація ресурсів у руках держави.
4. Скільки Цілей сталого розвитку (ЦСР) було визначено ООН?
   а) 8.
   б) 10.
   в) 12.
   г) 17.
   д) 20.
5. Яка з ЦСР ООН безпосередньо стосується питань екології?
   а) Ціль 1: Подолання бідності.
   б) Ціль 4: Якісна освіта.
   в) Ціль 13: Боротьба зі зміною клімату.
   г) Ціль 8: Гідна праця та економічне зростання.
   д) Ціль 16: Мир, справедливість та сильні інститути.
6. Що є однією з основних причин соціальної нерівності в сучасному світі?
   а) Відсутність генетичних відмінностей між людьми.
   б) Нерівний доступ до ресурсів (освіта, охорона здоров’я, капітал).
   в) Надлишок природних ресурсів.
   г) Повна рівність умов.
   д) Високий рівень демократії.

7. Яка стратегія може сприяти подоланню нерівності?
   а) Зниження рівня освіти для всіх.
   б) Зменшення соціальних виплат.
   в) Інвестиції у соціальну мобільність, розширення доступу до якісної освіти та медичних послуг.
   г) Посилення податкового навантаження на бідних.
   д) Приватизація всіх державних послуг.
8. Яка з функцій НЕ належить до основних функцій держави в ринковій економіці?
   а) Забезпечення правової бази.
   б) Регулювання економіки (через податки, антимонопольне законодавство).
   в) Надання суспільних благ (оборона, безпека, освіта, охорона здоров'я).
   г) Прийняття рішень щодо всіх виробничих планів приватних підприємств.
   д) Соціальний захист населення.
9. Що є ключовим викликом для соціально-економічного розвитку України на сучасному етапі?
   а) Надмірне зростання населення.
   б) Відсутність інноваційних компаній.
   в) Збройна агресія, корупція та необхідність реформ.
   г) Недостатня інтеграція у світову економіку.
   д) Занадто великий розмір території.
10. Яка роль громадянського суспільства в соціально-економічному розвитку?
   а) Лише критика уряду.
   б) Заміна державних інститутів.
   в) Адвокація інтересів громадян, контроль за діяльністю влади, надання соціальних послуг та участь у формуванні політики.
   г) Виключно надання гуманітарної допомоги.
   д) Відсутність будь-якого впливу.
11. Що є однією з головних проблем сучасної системи охорони здоров'я в Україні, що впливає на людський розвиток?
   а) Надлишок фінансування.
   б) Відсутність кваліфікованих медичних кадрів.
   в) Нерівний доступ до якісних медичних послуг, недостатнє фінансування, застаріла інфраструктура.
   г) Надмірна кількість приватних клінік.
   д) Надлишок профілактичних програм.
12. Яким чином якість освіти впливає на економічний розвиток країни?
   а) Ніяк не впливає.
   б) Лише збільшує безробіття.

в) Формує кваліфікований людський капітал, що є рушійною силою інновацій, продуктивності та конкурентоспроможності економіки.
г) Призводить до зниження ВВП.
д) Зменшує рівень інвестицій.

13. Яке з тверджень про глобалізацію та нерівність є найбільш точним?
а) Глобалізація завжди зменшує нерівність.
б) Глобалізація не має жодного впливу на нерівність.
в) Глобалізація може як посилити нерівність (наприклад, через концентрацію багатства), так і сприяти її зменшенню (через поширення можливостей).
г) Глобалізація виключно сприяє бідності.
д) Нерівність існувала до глобалізації, тому вона не є її наслідком.

14. Що є основним принципом, на якому базується сталий розвиток?
а) Задоволення потреб лише поточного покоління.
б) Інтеграція економічних, соціальних та екологічних аспектів розвитку.
в) Ігнорування екологічних проблем.
г) Максимальне використання невідновлюваних ресурсів.
д) Концентрація влади в одних руках.

15. Як зміна клімату впливає на людський розвиток?
а) Збільшує тривалість життя.
б) Ніяк не впливає.
в) Створює загрози для здоров'я, продовольчої безпеки, призводить до міграції та бідності.
г) Сприяє рівномірному розподілу ресурсів.
д) Покращує якість освіти.

Модуль 4: Аналіз стану та розробка сценаріїв, стратегій соціально-економічного та людського розвитку

1. Який метод прогнозування полягає в опитуванні групи експертів з метою досягнення консенсусу щодо майбутнього?
а) Екстраполяція трендів.
б) Регресійний аналіз.
в) Метод Дельфі.
г) Метод Монте-Карло.
д) Ситуаційний аналіз.

2. Яким чином розробка сценаріїв допомагає в умовах невизначеності?
а) Дозволяє точно передбачити майбутнє.
б) Допомагає підготуватися до різних можливих варіантів розвитку подій, розробити гнучкі стратегії та оцінити ризики.
в) Виключає необхідність аналізувати ризики.

г) Фокусується лише на найоптимістичнішому розвитку.
д) Замінює потребу у зборі даних.

3. Що є ключовим у процесі імплементації результатів прогнозування в управлінські рішення?
   а) Створення якомога більше прогнозів.
   б) Ігнорування прогнозів, які суперечать поточному стану.
   в) Трансформація аналітичних даних та прогнозів у конкретні дії, стратегії та політики, що дозволяють досягти поставлених цілей.
   г) Передача всієї відповідальності за прогнозування зовнішнім експертам.
   д) Виключно інтуїтивне прийняття рішень.
4. Який етап є першим у життєвому циклі проєкту соціально-економічного розвитку?
   а) Моніторинг.
   б) Виконання.
   в) Ініціювання (визначення ідеї, проблеми та цілей).
   г) Завершення.
   д) Планування.
5. Що є ключовим для формування ефективного проєкту у соціально-економічній сфері?
   а) Відсутність чітко визначених цілей.
   б) Залучення якомога більшої кількості непідготовлених волонтерів.
   в) Чітке визначення цілей, реалістичне планування ресурсів, обґрунтування очікуваних соціально-економічних наслідків та оцінка ризиків.
   г) Покладання виключно на удачу.
   д) Ігнорування інтересів зацікавлених сторін.
6. Яка з компетенцій є найважливішою для лідера проєкту соціально-економічного розвитку?
   а) Вміння самостійно виконувати всі завдання.
   б) Уникнення конфліктів будь-якою ціною.
   в) Здатність мотивувати команду, ефективно комунікувати, приймати рішення та координувати діяльність.
   г) Повна ізоляція від зовнішніх впливів.
   д) Невміння делегувати повноваження.
7. Яка з наведених характеристик є головною для стратегії людського розвитку на макрорівні?
   а) Зосередження лише на індивідуальних здібностях.
   б) Ігнорування демографічних змін.
   в) Довгостроковий план дій держави, спрямований на підвищення якості життя населення, розвиток освіти, охорони здоров’я та соціального захисту.

г) Короткострокові програми підтримки окремих осіб.
д) Виключно фінансування науки.

8. Яким чином інновації та креативність стимулюють людський розвиток?
а) Лише через збільшення кількості робочих місць.
б) Шляхом заміни людської праці машинами.
в) Створюють нові можливості для освіти, самореалізації, покращують доступ до послуг та підвищують якість життя.
г) Гальмують соціальний прогрес.
д) Збільшують соціальну нерівність.

9. Який підхід є ключовим для формування обґрунтованих рішень на основі аналізу стану та тенденцій людського розвитку?
а) Виключно суб'єктивна думка лідерів.
б) Орієнтація на минулий досвід без врахування змін.
в) Системний збір та аналіз даних (індикатори ІЛР, демографічна статистика, соціальні опитування) та критична оцінка їхніх результатів.
г) Ігнорування статистичних даних.
д) Перевага короткострокових результатів над довгостроковими.

10. Яка роль комунікації у проєктній діяльності?
а) Комунікація є неважливою, якщо команда працює ефективно.
б) Комунікація потрібна лише для звітності.
в) Забезпечує обмін інформацією, координацію дій, вирішення проблем, залучення зацікавлених сторін та формування спільного бачення.
г) Комунікація сповільнює процес реалізації проєкту.
д) Комунікація потрібна лише на початку проєкту.

11. Що є однією з основних характеристик стратегії розвитку?
а) Короткостроковий план дій.
б) Відсутність чітких цілей.
в) Довгостроковий, комплексний план дій, що визначає цілі, пріоритети, шляхи та ресурси для досягнення бажаного стану системи.
г) Зосередження лише на одній сфері.
д) Незмінність в умовах зовнішніх факторів.

12. Яке значення має моніторинг та контроль на етапі реалізації проєкту?
а) Вони є необов'язковими.
б) Заважають реалізації завдань.
в) Дозволяють відстежувати прогрес, виявляти відхилення від плану, вчасно коригувати дії та забезпечувати ефективне використання ресурсів.
г) Виконуються лише після завершення проєкту.
д) Створюють додаткові бюрократичні перешкоди.

13. Що включає в себе концепція проєкту в соціально-економічному контексті?
   а) Лише бюджет проєкту.
   б) Перелік учасників проєкту.
   в) Визначення проблеми, яку вирішує проєкт, його цілей, завдань, цільової групи, очікуваних результатів та основних етапів реалізації.
   г) Лише графік виконання робіт.
   д) Перелік необхідного обладнання.
14. Чому командна робота є критично важливою для розробки та реалізації стратегій соціально-економічного розвитку?
   а) Щоб розподілити відповідальність та уникнути індивідуальних помилок.
   б) Щоб зменшити витрати.
   в) Забезпечує інтеграцію різних точок зору, використання різноманітних навичок, підвищує креативність рішень та ефективність впровадження.
   г) Щоб мати більше людей у команді.
   д) Щоб просто виконувати вказівки лідера.
15. Яким чином інформаційні технології можуть покращити прогнозування соціально-економічних процесів?
   а) Вони замінюють потребу у людському аналізі.
   б) Вони лише ускладнюють процес.
   в) Забезпечують обробку великих обсягів даних, застосування складних математичних моделей, візуалізацію результатів та прискорення розрахунків.
   г) Вони надають виключно якісну інформацію.
   д) Вони унеможливлюють використання експертних методів.

ПІДСУМКОВЕ ТЕСТОВЕ ЗАВДАННЯ

для самоконтролю знань з дисципліни «Соціально-економічний та людський розвиток»

1. Яке з наведених понять найбільш повно відображає сутність соціально-економічного розвитку?
   а) Зростання валового внутрішнього продукту (ВВП).
   б) Збільшення обсягів промислового виробництва.
   в) Комплексні та якісні зміни в економічній, соціальній та культурній сферах суспільства.
   г) Накопичення матеріальних багатств у державі.
   д) Збільшення чисельності населення.
2. Який з показників НЕ належить до основних показників соціально-економічного розвитку?
   а) Валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення.

б) Рівень інфляції.
в) Рівень безробіття.
г) Коефіцієнт Джині.
д) Кількість опадів за рік.

3. Що є центральним елементом Концепції людського розвитку?
   а) Збільшення державних доходів.
   б) Розширення можливостей і свобод людини.
   в) Нарощування військової потужності.
   г) Контроль над природними ресурсами.
   д) Зростання кількості населення.
4. Який з індикаторів є основним для вимірювання людського розвитку?
   а) Темпи зростання ВВП.
   б) Обсяг зовнішньої торгівлі.
   в) Індекс людського розвитку (ІЛР).
   г) Рівень податкового навантаження.
   д) Частка інвестицій у ВВП.
5. Що з перерахованого є одним з основних компонентів Індексу людського розвитку (ІЛР)?
   а) Рівень екологічного забруднення.
   б) Очікувана тривалість життя при народженні.
   в) Обсяг експорту товарів.
   г) Кількість зареєстрованих підприємств.
   д) Обсяг споживання енергії.
6. Який фактор відіграє ключову роль у забезпеченні довгострокового соціально-економічного розвитку?
   а) Наявність значних запасів природних ресурсів.
   б) Великий розмір території країни.
   в) Інвестиції в людський капітал (освіта, охорона здоров'я).
   г) Географічне розташування поблизу великих ринків.
   д) Збільшення державного боргу.
7. Як пов'язані соціально-економічний та людський розвиток?
   а) Вони є незалежними процесами.
   б) Людський розвиток є наслідком виключно економічного зростання.
   в) Вони взаємозалежні та взаємодоповнюючі, де людський розвиток є як метою, так і рушійною силою соціально-економічного прогресу.
   г) Соціально-економічний розвиток є результатом лише людського розвитку.
   д) Зв'язок між ними відсутній.

8. Який з етапів соціально-економічного розвитку характеризується переходом від аграрного до промислового суспільства?
   а) Доіндустріальний.
   б) Індустріальний.
   в) Постіндустріальний.
   г) Інформаційний.
   д) Глобалізаційний.
9. Що є новим викликом для сучасного людського розвитку у світі?
   а) Недостатня кількість робочих місць у промисловості.
   б) Низький рівень розвитку сільського господарства.
   в) Цифрова нерівність та вплив штучного інтелекту на ринок праці.
   г) Перевага доіндустріальних технологій.
   д) Відсутність доступу до базових продуктів харчування.
10. Яка модель розвитку передбачає активне втручання держави в економіку для досягнення соціальних цілей?
   а) Ліберальна.
   б) Скандинавська (соціал-демократична).
   в) Азійська.
   г) Неоліберальна.
   д) Експортно-орієнтована.
11. Чому Концепція людського розвитку набула особливої актуальності в сучасних умовах?
   а) Через зростання кількості населення у світі.
   б) Через загострення військових конфліктів.
   в) Через те, що ВВП перестав бути єдиним показником успіху.
   г) Через усвідомлення, що економічне зростання не завжди веде до покращення якості життя та розширення можливостей людини.
   д) Через зміни клімату.
12. Яка характеристика притаманна постіндустріальному суспільству?
   а) Домінування сільського господарства.
   б) Перевага промислового виробництва.
   в) Пріоритет сфери послуг та знань.
   г) Високий рівень нерівності.
   д) Низький рівень технологічного розвитку.
13. Яке твердження найкраще описує зв’язок між освітою та людським розвитком?
   а) Освіта є результатом людського розвитку.
   б) Освіта важлива лише для економічного зростання.
   в) Освіта є ключовою інвестицією в людський капітал, що розширює можливості та покращує якість життя.

г) Освіта впливає лише на тривалість життя.
д) Зв'язок між освітою та людським розвитком відсутній.

14. Що з наведеного є основним викликом для багатьох країн у досягненні людського розвитку?
а) Надлишок природних ресурсів.
б) Нерівний доступ до базових послуг (охорона здоров'я, освіта, чиста вода).
в) Відсутність великих міст.
г) Низька щільність населення.
д) Високий рівень урбанізації.

15. Який індикатор дозволяє порівнювати рівень життя та добробуту населення в різних країнах, враховуючи паритет купівельної спроможності?
а) Обсяг експорту.
б) Державний борг.
в) ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС).
г) Рівень інфляції.
д) Кількість іноземних туристів.

16. Хто з класичних економістів наголошував на «невидимій руці ринку» як головному регуляторі економічної системи?
а) Карл Маркс.
б) Джон Мейнард Кейнс.
в) Адам Сміт.
г) Давид Рікардо.
д) Томас Мальтус.

17. Яка з класичних теорій аналізує розвиток суспільства через призму класової боротьби та виробничих відносин?
а) Кейнсіанство.
б) Марксизм.
в) Лібералізм.
г) Меркантилізм.
д) Фізіократія.

18. Яка теорія обґрунтовує необхідність державного втручання в економіку для стабілізації та стимулювання попиту під час криз?
а) Теорія Адама Сміта.
б) Теорія Карла Маркса.
в) Кейнсіанська теорія.
г) Теорія залежності.
д) Теорія модернізації.

19. Яке з тверджень відповідає основним положенням теорій модернізації щодо розвитку?
   а) Країни завжди залишаються в стані залежності.
   б) Суспільства проходять через низку стадій розвитку, рухаючись до більш розвинених форм (наприклад, від традиційного до індустріального, а потім до постіндустріального).
   в) Нерівність між країнами є неминучою.
   г) Держава повинна повністю контролювати економіку.
   д) Розвиток відбувається циклічно без прогресу.
20. Що є головною ідеєю теорій залежності?
   а) Усі країни можуть досягти успіху завдяки вільному ринку.
   б) Розвиток відбувається лише завдяки інноваціям.
   в) Нерівність між розвиненими країнами («центром») та країнами, що розвиваються («периферією»), є наслідком історичної та сучасної експлуатації та залежності.
   г) Економічне зростання автоматично призводить до соціальної справедливості.
   д) Культурні фактори є єдиними визначальними у розвитку.
21. Хто є автором Концепції людського розвитку, що фокусується на розширенні свобод та можливостей людини?
   а) Джон Мейнард Кейнс.
   б) Карл Маркс.
   в) Адам Сміт.
   г) Амартья Сен.
   д) Мілтон Фрідман.
22. Яка з наведених складових НЕ є основною у концепції людського розвитку Амартьї Сена?
   а) Можливість жити довге та здорове життя.
   б) Можливість здобувати знання.
   в) Можливість мати гідний рівень життя.
   г) Можливість збільшувати військовий потенціал.
   д) Можливість брати участь у житті суспільства.
23. Яку роль відводить концепція людського розвитку державі?
   а) Мінімальне втручання в економіку.
   б) Повний контроль над усіма сферами життя.
   в) Забезпечення умов для розширення можливостей людей через інвестиції в освіту, охорону здоров'я та соціальний захист.
   г) Лише створення сприятливого бізнес-середовища.
   д) Збільшення податкового навантаження.
24. Яке з положень є критикою теорій модернізації?
   а) Вони недостатньо враховують роль технологій.

б) Вони ігнорують історичні та колоніальні чинники, що створюють залежність, та припускають лінійний шлях розвитку для всіх країн.
в) Вони не враховують інфляцію.
г) Вони перебільшують роль держави.
д) Вони занадто багато уваги приділяють культурі.

25. Яка критика часто застосовується до теорій залежності?
а) Вони перебільшують роль внутрішніх факторів.
б) Вони не надають достатнього значення історичному контексту.
в) Вони можуть не запропонувати чітких шляхів виходу з залежності та недооцінювати внутрішній потенціал країн, що розвиваються.
г) Вони зосереджуються лише на економічних аспектах.
д) Вони занадто оптимістичні щодо перспектив розвитку.

26. Що є спільним для класичних економічних теорій щодо розуміння розвитку?
а) Усі вони виступають за повне державне регулювання.
б) Усі вони ігнорують соціальні аспекти.
в) Вони надають основу для розуміння економічних закономірностей, конкуренції, розподілу ресурсів та ролі праці.
г) Усі вони зосереджуються на людському капіталі.
д) Усі вони заперечують ринкові механізми.

27. Яке з тверджень найбільш точно описує «невидиму руку ринку» Адама Сміта?
а) Це державний орган, що регулює ціни.
б) Це метафора, яка описує, як індивідуальні дії, керовані особистими інтересами, можуть сприяти загальному добробуту.
в) Це план, розроблений урядом.
г) Це механізм для подолання бідності.
д) Це система контролю за виробництвом.

28. За якою теорією криза надвиробництва та недостатнього попиту вимагає активного державного втручання через фіскальну та монетарну політику?
а) Теорія модернізації.
б) Теорія Маркса.
в) Кейнсіанська теорія.
г) Теорія Адама Сміта.
д) Теорія залежності.

29. Чому теорії модернізації часто критикують за їхній «євроцентризм»?
а) Через те, що вони ігнорують роль Європи у розвитку.
б) Через те, що вони пропонують універсальний шлях розвитку, заснований на досвіді західних країн, і не враховують унікальність інших культур та історії.
в) Через їхнє зосередження на військовому потенціалі.
г) Через їхню підтримку соціалістичних ідей.
д) Через заперечення ролі технологій.

30. Який з аспектів є ключовим для всіх теорій людського розвитку?
   а) Збільшення обсягу виробництва товарів.
   б) Розширення можливостей вибору та самореалізації людини.
   в) Зростання військової потужності держави.
   г) Досягнення абсолютної рівності доходів.
   д) Повний державний контроль над економікою.
31. Що є одним з позитивних наслідків глобалізації для розвитку людства?
   а) Зростання соціальної нерівності.
   б) Збільшення екологічного забруднення.
   в) Поширення технологій, знань та культурний обмін.
   г) Зміцнення національних кордонів.
   д) Зменшення мобільності капіталу.
32. Який з аспектів є негативним наслідком глобалізації?
   а) Зростання міжнародної торгівлі.
   б) Покращення доступу до інформації.
   в) Посилення фінансових криз, що швидко поширюються по світу.
   г) Збільшення культурного розмаїття.
   д) Зміцнення міжнародного співробітництва.
33. Яке твердження найкраще описує сутність сталого розвитку?
   а) Зростання економіки за будь-яку ціну.
   б) Заморожування поточного стану розвитку.
   в) Розвиток, що задовольняє потреби сьогодення без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти власні потреби.
   г) Перевага екології над економікою.
   д) Концентрація ресурсів у руках держави.
34. Скільки Цілей сталого розвитку (ЦСР) було визначено ООН?
   а) 8.
   б) 10.
   в) 12.
   г) 17.
   д) 20.
35. Яка з ЦСР ООН безпосередньо стосується питань екології?
   а) Ціль 1: Подолання бідності.
   б) Ціль 4: Якісна освіта.
   в) Ціль 13: Боротьба зі зміною клімату.
   г) Ціль 8: Гідна праця та економічне зростання.
   д) Ціль 16: Мир, справедливість та сильні інститути.

36. Що є однією з основних причин соціальної нерівності в сучасному світі?
   а) Відсутність генетичних відмінностей між людьми.
   б) Нерівний доступ до ресурсів (освіта, охорона здоров'я, капітал).
   в) Надлишок природних ресурсів.
   г) Повна рівність умов.
   д) Високий рівень демократії.
37. Яка стратегія може сприяти подоланню нерівності?
   а) Зниження рівня освіти для всіх.
   б) Зменшення соціальних виплат.
   в) Інвестиції у соціальну мобільність, розширення доступу до якісної освіти та медичних послуг.
   г) Посилення податкового навантаження на бідних.
   д) Приватизація всіх державних послуг.
38. Яка з функцій НЕ належить до основних функцій держави в ринковій економіці?
   а) Забезпечення правової бази.
   б) Регулювання економіки (через податки, антимонопольне законодавство).
   в) Надання суспільних благ (оборона, безпека, освіта, охорона здоров'я).
   г) Прийняття рішень щодо всіх виробничих планів приватних підприємств.
   д) Соціальний захист населення.
39. Що є ключовим викликом для соціально-економічного розвитку України на сучасному етапі?
   а) Надмірне зростання населення.
   б) Відсутність інноваційних компаній.
   в) Збройна агресія, корупція та необхідність реформ.
   г) Недостатня інтеграція у світову економіку.
   д) Занадто великий розмір території.
40. Яка роль громадянського суспільства в соціально-економічному розвитку?
   а) Лише критика уряду.
   б) Заміна державних інститутів.
   в) Адвокація інтересів громадян, контроль за діяльністю влади, надання соціальних послуг та участь у формуванні політики.
   г) Виключно надання гуманітарної допомоги.
   д) Відсутність будь-якого впливу.
41. Що є однією з головних проблем сучасної системи охорони здоров'я в Україні, що впливає на людський розвиток?
   а) Надлишок фінансування.
   б) Відсутність кваліфікованих медичних кадрів.
   в) Нерівний доступ до якісних медичних послуг, недостатнє фінансування, застаріла інфраструктура.

г) Надмірна кількість приватних клінік.
д) Надлишок профілактичних програм.

42. Яким чином якість освіти впливає на економічний розвиток країни?
а) Ніяк не впливає.
б) Лише збільшує безробіття.
в) Формує кваліфікований людський капітал, що є рушійною силою інновацій, продуктивності та конкурентоспроможності економіки.
г) Призводить до зниження ВВП.
д) Зменшує рівень інвестицій.

43. Яке з тверджень про глобалізацію та нерівність є найбільш точним?
а) Глобалізація завжди зменшує нерівність.
б) Глобалізація не має жодного впливу на нерівність.
в) Глобалізація може як посилити нерівність (наприклад, через концентрацію багатства), так і сприяти її зменшенню (через поширення можливостей).
г) Глобалізація виключно сприяє бідності.
д) Нерівність існувала до глобалізації, тому вона не є її наслідком.

44. Що є основним принципом, на якому базується сталий розвиток?
а) Задоволення потреб лише поточного покоління.
б) Інтеграція економічних, соціальних та екологічних аспектів розвитку.
в) Ігнорування екологічних проблем.
г) Максимальне використання невідновлюваних ресурсів.
д) Концентрація влади в одних руках.

45. Як зміна клімату впливає на людський розвиток?
а) Збільшує тривалість життя.
б) Ніяк не впливає.
в) Створює загрози для здоров’я, продовольчої безпеки, призводить до міграції та бідності.
г) Сприяє рівномірному розподілу ресурсів.
д) Покращує якість освіти.

46. Який метод прогнозування полягає в опитуванні групи експертів з метою досягнення консенсусу щодо майбутнього?
а) Екстраполяція трендів.
б) Регресійний аналіз.
в) Метод Дельфі.
г) Метод Монте-Карло.
д) Ситуаційний аналіз.

47. Яким чином розробка сценаріїв допомагає в умовах невизначеності?
   а) Дозволяє точно передбачити майбутнє.
   б) Допомагає підготуватися до різних можливих варіантів розвитку подій, розробити гнучкі стратегії та оцінити ризики.
   в) Виключає необхідність аналізувати ризики.
   г) Фокусується лише на найоптимістичнішому розвитку.
   д) Замінює потребу у зборі даних.
48. Що є ключовим у процесі імплементації результатів прогнозування в управлінські рішення?
   а) Створення якомога більше прогнозів.
   б) Ігнорування прогнозів, які суперечать поточному стану.
   в) Трансформація аналітичних даних та прогнозів у конкретні дії, стратегії та політики, що дозволяють досягти поставлених цілей.
   г) Передача всієї відповідальності за прогнозування зовнішнім експертам.
   д) Виключно інтуїтивне прийняття рішень.
49. Який етап є першим у життєвому циклі проєкту соціально-економічного розвитку?
   а) Моніторинг.
   б) Виконання.
   в) Ініціювання (визначення ідеї, проблеми та цілей).
   г) Завершення.
   д) Планування.
50. Яка з компетенцій є найважливішою для лідера проєкту соціально-економічного розвитку?
   а) Вміння самостійно виконувати всі завдання.
   б) Уникнення конфліктів будь-якою ціною.
   в) Здатність мотивувати команду, ефективно комунікувати, приймати рішення та координувати діяльність.
   г) Повна ізоляція від зовнішніх впливів.
   д) Невміння делегувати повноваження.

8. Перелік питань до підсумкового контролю знань

1. Сутність та наукові уявлення про соціально-економічний розвиток.
2. Основні показники соціально-економічного розвитку та їх характеристика.
3. Ключові фактори, що впливають на соціально-економічний розвиток країни.
4. Концепція людського розвитку: сутність та основні положення.
5. Основні індикатори людського розвитку та методика їх розрахунку.
6. Аналіз взаємозв'язку між соціально-економічним та людським розвитком.
7. Характеристика основних історичних етапів соціально-економічного розвитку.
8. Моделі соціально-економічного розвитку в сучасному світі: порівняльна характеристика.
9. Сучасні виклики глобального людського розвитку.
10. Внесок Адама Сміта в теорію економічного розвитку.
11. Основні положення теорії Карла Маркса в контексті соціально-економічного розвитку.
12. Роль Джона Мейнарда Кейнса у формуванні класичних уявлень про економічний розвиток.
13. Актуальність класичних економічних теорій у сучасному світі.
14. Основні положення теорій модернізації та їх вплив на розуміння людського розвитку.
15. Теорії залежності як пояснення нерівності між країнами в соціально-економічному розвитку.
16. Критичний аналіз теорій модернізації та залежності.
17. Концепція людського розвитку Амартья Сена: ключові ідеї.
18. Основні складові людського розвитку та їх взаємозв'язок.
19. Роль держави у забезпеченні людського розвитку.
20. Сутність глобалізації та її основні прояви.
21. Аналіз позитивних та негативних наслідків глобалізації для розвитку людства.
22. Взаємозв'язок між глобалізацією та соціальною нерівністю.
23. Концепція сталого розвитку: сутність та принципи.
24. Цілі сталого розвитку ООН та їх характеристика.
25. Роль інновацій і нових технологій у досягненні сталого розвитку.
26. Поняття соціальної справедливості в економічному контексті.
27. Фундаментальні причини соціальної нерівності в сучасному світі.
28. Стратегії подолання соціальної нерівності на національному та глобальному рівнях.
29. Функції держави в сучасній ринковій економіці.
30. Державна політика у сфері соціально-економічного розвитку: інструменти та механізми.
31. Роль та функції громадянського суспільства в соціально-економічному розвитку.

32. Історичний огляд соціально-економічного розвитку України.
33. Сучасні виклики та перспективи соціально-економічного розвитку України.
34. Порівняльний аналіз соціально-економічного розвитку України та іншої країни світу (на вибір).
35. Здоров'я і довголіття як передумови та результати якісного людського розвитку.
36. Роль системи охорони здоров'я у формуванні здоров'я населення.
37. Проблеми сучасного способу життя та їх вплив на здоров'я населення.
38. Обґрунтування освіти як інвестиції в людський капітал.
39. Вплив якості освіти на економічний розвиток країни.
40. Проблеми та перспективи розвитку освіти в сучасному світі.
41. Сучасні методи та моделі прогнозування соціально-економічних процесів.
42. Принципи розробки сценаріїв розвитку соціально-економічних систем в умовах невизначеності.
43. Імплементація результатів моделювання та прогнозування в процеси прийняття управлінських рішень.
44. Життєвий цикл проєкту соціально-економічного розвитку та його етапи.
45. Методи формування та оцінки ефективності проєктів у соціально-економічній сфері.
46. Роль лідерства, командної роботи та комунікацій в управлінні проєктами соціально-економічного розвитку.
47. Формування та реалізація стратегій людського розвитку на макро- та мікрорівнях.
48. Роль інновацій та креативності у стимулюванні людського розвитку.
49. Аналіз стану та тенденцій людського розвитку як основа для прийняття управлінських рішень.
50. Взаємозв'язок між освітою, здоров'ям та економічним зростанням у концепції людського розвитку.

9. Критерії та засоби оцінювання

Оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує студент, який:

– всебічно, систематично і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;

– вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;

– засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, як рекомендована програмою;

– засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;

– вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;

– самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

Оцінку « добре» (82-89 балів, В) заслуговує студент, який:

– повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;

– має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;

– під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

Оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує студент, який:

– в загальному роботу виконав, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;

– вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;

– опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

Оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) заслуговує студент, який:

– знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;

– виконує завдання, але при рішенні допускає значну кількість помилок;

– ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;

– допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

Оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) заслуговує студент, який:

– володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

Оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) виставляється студенту, який:

– виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

Оцінку «незадовільно» (35 балів, F) виставляється студенту, який:

– володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;

– допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;

– не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи здобувача вищої освіти протягом семестру.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС.

<table>
<tr><td rowspan="2">Сума балів за всі види навчальної діяльності</td><td rowspan="2">Оцінка ЄКТС</td><td colspan="2">Оцінка за національною шкалою</td></tr>
<tr><td>для екзамену, курсового проекту (роботи), практики</td><td>для заліку</td></tr>
<tr><td>90-100</td><td>A</td><td>відмінно</td><td rowspan="5">зараховано</td></tr>
<tr><td>82-89</td><td>B</td><td rowspan="2">добре</td></tr>
<tr><td>74-81</td><td>C</td></tr>
<tr><td>64-73</td><td>D</td><td rowspan="2">задовільно</td></tr>
<tr><td>60-63</td><td>E</td></tr>
<tr><td>35-59</td><td>FX</td><td>незадовільно з можливістю повторного складання</td><td>не зараховано з можливістю повторного складання</td></tr>
<tr><td>1-34</td><td>F</td><td>незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни</td><td>не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни</td></tr>
</table>

10. Рекомендовані джерела інформації:

Основна література

1. Актуальні проблеми та напрями розвитку потенціалу соціально-економічних систем в умовах конкуренції: монографія / За заг. ред. Л. Л. Калініченко. Харків: ФОП Панов А. М., Видав. ТОВ «В справі», 2017. 275 с.
2. Бідність та нерівність в Україні під впливом COVID-19: підходи до оцінювання / Лібанова Е.М., Черенько Л.М., Полякова С.В. та ін. ; Нац. акад. наук. Укр., ІДСД НАН України. Електронне видання. Київ, 2024.
3. Людський розвиток в Україні. Інноваційні види зайнятості та перспективи їх розвитку: кол. монографія/ За ред. Е.М. Лібанової. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2016. 328 с.
4. Людський розвиток в Україні. Пріоритети національної політики мінімізації асиметрії українського ринку праці / кер. авт. кол. О.І. Цимбал; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Київ: Академперіодика, 2021. 210 с.
5. Никифоренко В. Г. Стратегічні програми соціально-економічного розвитку як головний елемент ефективного формування людського потенціалу. *Вісник соціально-економічних досліджень* : зб. наук. праць. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2020. No 3-4(74-75).С.33–43
6. Новіков В. М., Гвелесіані А.Г., Черніченко В.В. Емпіричні дослідження проблем соціальної стабільності (на прикладі інститутів місцевого фінансування та житлових програм). Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи. Електронне видання. Київ: Наукова думка, 2024.
7. Стратегії розвитку соціально-економічних систем. Курс лекцій [Електронний ресурс] : навч. посіб. для здобувачів ступеня магістра за освітньою програмою «Економіка і бізнес» спец. 051 «Економіка» / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад.: С. О. Тульчинська. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024. 139 с.
8. Тимошенко Л. М. Людський розвиток: навч. посіб. / Л. М. Тимошенко, С. Е. Сардак, О. В. Більська. Д. : Вид-во ДНУ, 2010. 107 с.
9. Цілі сталого розвитку 2016-2030. Організація об’єднаних націй. URL: http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku
10. Чалюк Ю. Глобальний соціально-економічний розвиток в умовах vuca, spod, dest та bani світу. *Економіка та суспільство*. 2022 (36). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-21
11. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Крикун О.І., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи. Електронне видання. Київ, 2023.

Додаткова література

12. Бервено О.В., Броницький О.М. Стратегічні напрями подолання нерівності людського розвитку: міжнародний та регіональний аналіз. *Інфраструктура ринку.* 2020. Вип. 42. С. 9–16.
13. Кононова К. Ю. Інформаційна економіка: моделювання еволюційних процесів: монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 312 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/301590066_INFORMACIJNA_EKONOMIKA_MODELUVANNA_EVOLUCIJNIH_PROCESIV
14. Костюк В. Людський розвиток як мета і засіб подальшого руху в умовах невизначеності. *Економіка та суспільство*. 2023 (52). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-21
15. Лібанова Е. Війна з Росією: як дати роботу біженцям і що робити після. *Дзеркало тижня.* 16.03.2022. URL: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/vijna-z-rosijeju-jak-dati-robotu-bizhentsjam-i-shcho-robiti-pislja.html
16. Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект: колективна монографія / за ред. Е. Лібанової. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2015. 356 с.
17. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз (колективна монографія) / За ред. Е.М. Лібанової. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. 328 с.
18. Панькова О.В., Касперович О.Ю. Диспропорції соціально-економічного розвитку в умовах цифровізації: проблеми та ризики для ринку праці України. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2019. № 3(59). С. 35–43.
19. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента УкраїниNo722/2019. URL:https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825
20. Саріогло В. Г. Прикладна інформаційна економіка: соціально-економічний аспект / В.Г. Соріогло; Національна академія наук України, Інститут демографії та проблем якості життя. Київ: Видавець "Сочінський М.М.", 2024. 223 с.
21. Соціальне відторгнення, нерівність та бідність дітей / Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Васильєв О.А., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А..; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи. Електронне видання. Київ, 2021.
22. Семикіна М., Дмитришин Б. Методологічні аспекти наукового дослідження розвитку соціально-економічних систем в умовах глобалізації. *Центральноукраїнський науковий вісник.* Економічні науки, вип. 12 (45). Кропивницький: ЦНТУ, 2024. С. 68-80 https://economics.kntu.kr.ua/archive/45.html

23. Тимошенко Л. М., Сімахова А. О. Соціально-економічний розвиток і його кероване забезпечення в умовах інноваційної моделі суспільної динаміки. *Mechanism of Economic Regulation*. 2015. №1. С.68–78.
24. Формування і розвиток людського потенціалу регіону: сутність, сучасні тенденції та методи оцінювання: монографія / За ред. В. Г. Никифоренка. Одеса: Атлант, 2018. 103 с.
25. Human development index and indicator. Global Report UNDP. 2018. URL: https://nonews.co/wp-content/uploads/2018/10/hdr2017.pdf
26. Human Development Report 2021-2022. URL: https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2021-22pdf_1.pdf

Законодавчі та нормативні документи

27. Бюджетний кодекс України : [Кодекс України] // Офіційний вісник України. – 2010. – № 91-92. – Ст. 789. – (Із змінами).
28. Господарський кодекс України : [Кодекс України] // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18-22. – Ст. 144. – (Із змінами).
29. Закон України "Про вищу освіту". Відом. Верхов. Ради України. 2014. № 37–38. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text
30. Закон України "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України" : [Закон України від 23.03.2000 № 1602-III] // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 28. – Ст. 212. – (Із змінами).
31. Закон України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" : [Закон України від 05.10.2000 № 2017-III] // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 50. – Ст. 435. – (Із змінами).
32. Закон України "Про зайнятість населення" : [Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI] // Офіційний вісник України. – 2012. – № 58. – Ст. 2280. – (Із змінами).
33. Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" : [Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV] // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 13. – Ст. 180. – (Із змінами).
34. Закон України "Про інвестиційну діяльність" : [Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII] // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 47. Ст. 646. (Із змінами).
35. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" : [Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР] // Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170. – (Із змінами).
36. Закон України "Про освіту" від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 10.06.2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text
37. Закон України "Про соціальні послуги" : [Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII] // Офіційний вісник України. – 2019. – № 10. – Ст. 327. – (Із змінами).
38. Конституція України: офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.

39. Основи законодавства України про охорону здоров'я : [Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII] // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19. – (Із змінами).
40. Податковий кодекс України : [Кодекс України] // Офіційний вісник України. – 2010. – № 92-93. – Ст. 794. – (Із змінами).
41. Цивільний кодекс України : [Кодекс України] // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356. – (Із змінами).

Інформаційні ресурси

42. Верховна Рада України. URL: http://www.rada.gov.ua.
43. Кабінет Міністрів України. URL:http://www.kmu.gov.ua.
44. Національна бібліотека імені В.І. Вернадського. URL: http://www.nbuv.gov.ua/
45. Офіційний сайт Державної служби зайнятості // Режим доступу: http://www.dcz.gov.u
46. Офіційний сайт Державної служби статистики України // Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua
47. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України // Режим доступу: www.mlsp.gov.ua
48. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень // Режим доступу: http://www.niss.gov.ua.
49. Official site of European statistics (Офіційний сайт Європейських статистичних даних) // Режим доступу: https://ec.europa.eu/eurostat.